

MASARYKOVA UNIVERZITA
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
ÚSTAV ANTROPOLOGIE

Křesťanství a islám **(shody a rozdíly-** **komparativní studie)**

Bakalářská práce

Barbora Čavojská

Vedoucí práce: prof. PhDr. Jaroslav Malina DrSc.

Brno 2017

Bibliografický záznam

Autor:	Barbora Čavojská Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita Ústav antropologie
Název práce:	Křesťanství a islám (shody a rozdíly- komparativní studie)
Studijní program:	Antropologie
Studijní obor:	Antropologie
Vedoucí práce:	Prof. PhDr. Jaroslav Malina DrSc.
Akademický rok:	2016/2017
Počet stran:	60
Klíčová slova:	Křesťanství, Islám, náboženství, víra, rodina, rituály Bible, Korán, spiritualita, symboly

Bibliografický záznam

Autor:	Barbora Čavojská Přírodovědecká fakulta, Masarykova univerzita Ústav antropologie
Názov práce:	Křesťanstvo a Islam (zhody a rozdiely- komparatívna štúdia)
Študijný program:	Antropológia
Študijný obor:	Antropológia
Vedúci práce:	Prof. PhDr. Jaroslav Malina DrSc.
Akademický rok:	2016/2017
Počet strán:	60
Kľúčové slova:	křesťanstvo, islam, náboženstvo, viera, rodina, rituály, Biblia, Korán, spiritualita, symboly

Bibliographic Entry

Author Barbora Čavojská
Faculty of Science, Masaryk University
Department of Anthropology

Title of Thesis: Christianity and Islam (Commonality and Differences-comparative Study)

Degree programme: Anthropology

Field of Study: Anthropology

Supervisor: Prof. PhDr. Jaroslav Malina DrSc.

Academic Year: 2016/2017

Number of Pages: 60

Keywords: Christianity, Islam, religion, faith, family, rituals, Bible, Quran, spirituality, symbols

Abstrakt

V této bakalářské práci se věnujeme popisu a komparaci vybraných náboženských tradic, kterými jsou křesťanství a islám. Tato práce nabízí obecný náhled na určité dějinné střety těchto náboženství a z toho vyplývající vzájemné ovlivnění a rovněž se zaměřuje na podobné a rozdílné rysy v různých náboženských oblastech, například víra a rituály, náboženská struktura a organizace, vnímání rodiny či postavení žen. Cílem této práce je nabídnout komplexní pohled na vybrané náboženské tradice na základě práce s dostupnou českou a zahraniční odbornou literaturou.

Abstrakt

V tejto bakalárskej práci sa venujeme popisu a komparácii vybraných náboženských tradícií, ktorými sú kresťanstvo a islam. Táto práca ponúka všeobecný náhľad na určité dejinné strety týchto náboženstiev a z toho vyplývajúce vzájomné ovplyvnenie a taktiež sa zameriava na podobné a rozdielne rysy v rôznych náboženských oblastiach, napríklad viera a rituály, náboženská štruktúra a organizácia, vnímanie rodiny či postavenie žien. Cieľom tejto práce je ponúknuť komplexný pohľad na vybrané náboženské tradície na základe práce s dostupnou českou a zahraničnou odbornou literatúrou.

Abstract

In this bachelor thesis we focus on description and comparison of selected religious traditions such as Christianity and Islam. This thesis offers a general overview of certain historical clashes of these two religions and from that resulting mutual influence. It also focuses on similar and different features in various religious areas such as faith and rituals, religious structure and organization, estimation of the family and the status of women. The aim of this work is to offer a comprehensive view of selected religious traditions based on the work with available Czech and foreign literature.

Vysoká škola: Masarykova univerzita
Ústav: Antropologie

Fakulta: Přírodovědecká
Akademický rok: 2016/2017

Zadání bakalářské práce

Pro: Barboru Čavojskou

Obor: Antropologie

Název tématu: *Křesťanstvo a islam (zhody a rozdiely – komparatívna štúdia)*

Název anglicky: *Christianity and Islam (Commonality and Differences-comparative Study)*

Téma, metody a cieľ:

Porovnanie vybraných náboženských tradícií – kresťanstvo a islam, úvod k týmto náboženským tradíciám, ich stretnutie, zameranie sa na podobné, zhodné a odlišné rysy.

Literatúra:

Křiváková, A.; Mendel, M.; Müller, Z. Islám - ideál a skutečnost. Praha Baset, 2002.

Kropáček, L. Duchovní cesty islámu, Praha 1993.

Aumann, J. Křesťanská spiritualita v katolické tradici, Praha: Univerzita Karlova v Praze nakladatelství Karolinum, 2000.

Frankiel, Tamar. Křesťanství: cesta spásy. Praha: Prostor, 1999. Obzor.

Náboženské tradice světa.

Catlos, Brian A. Muslims of medieval Latin Christendom, c. 1050-1614.

Cambridge: Cambridge University Press, 2015.

Porterfield, A. The power of religion : a comparative introduction, New York :

Oxford University Press, 1998.

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Jaroslav Malina, DrSc.

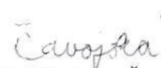
Konzultant: Mgr. Libor Šimek

Datum zadání bakalářské práce: 8. 11. 2016

Termín odevzdání bakalářské práce: květen 2017

Prof. PhDr. Jiří Svoboda, DrSc.
ředitel ústavu

Prof. PhDr. Jaroslav Malina, DrSc.
vedoucí práce

Převzala: Barbora Čavojská

V Brně 8. 11. 2016

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som chcela pod'akovať vedúcemu mojej bakalárskej práce Prof. PhDr. Jaroslavovi Malinovi DrSc. a Mgr. Liborovi Šimkovi za ich cenné rady, komentáre a taktiež za ich ochotu a čas pri písaní tejto práce.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som svoju bakalársku prácu vypracovala samostatne s využitím informačných zdrojov, ktoré sú v práci citované.

Brno 12. 05 2017

.....
Barbora Čavojská

Obsah

Úvod.....	9
1. Ľudia a náboženstvo.....	10
1.1 Charakteristika islamu.....	10
1.2 Charakteristika kresťanstva.....	12
2. Stretnutie kresťanstva a islamu a vzájomné ovplyvnenie	13
2.1 Príchod moslimov do Európy.....	13
2.2 Andalúzia	16
2.3 Križiacke výpravy	20
3. Proces porovnávania, podobnosti a rozdiely	22
3.1 Pojem viery	23
3.1.1 Najsvätejšia Trojica.....	23
3.1.1 Osoba Ježiša Krista	24
3.1.2 Prorok Mohamed.....	25
3.1.3 Päť pilierov islamu	26
3.1.4 Púť v kresťanstve.....	29
3.1.5 Uctievanie svätých	29
3.1.6 Vnímanie spásy a večného života	30
3.2 Rituály a ich význam.....	31
3.3 Náboženská štruktúra a organizácia	34
3.4 Posvätné texty	37
3.4.1 Islamské texty.....	38
3.4.2 Kresťanské texty	39
3.5 Náboženské stavby, bohoslužby a sviatky	40
3.6 Vnímanie rodiny	43
3.7 Spiritualita.....	46
3.8 Duša	49
3.9 Náboženské symboly	51
Zhrnutie a záver	54
O autorke.....	55
Slovník dôležitých mien a pojmov.....	56
Zoznam literatúry	58
Zoznam elektronických zdrojov.....	59

Úvod

Náboženstvami sa okrem religionistiky zaoberá aj antropológia náboženstiev. Antropológia náboženstiev sa začala formovať v druhej polovici 19. storočia a mohli by sme ju charakterizovať ako oblasť a subdisciplínu sociálnej a kultúrnej antropológie, ktorá sa zaoberá výskumom náboženských systémov. Tieto výskumy môžu byť medzikultúrne, holistické aj komparatívne. Náboženská viera a s ňou súvisiace inštitúcie, symboly, rituály ale aj obrady formujú človeka, jeho postoje a motivácie a taktiež utvárajú sociálny rád a utvárajú a ovplyvňujú spoločnosť a tieto skutočnosti sú cieľom štúdia náboženstiev. Tým, že niektoré historické náboženstvá si nárokujú na výlučné postavenie medzi ostatnými náboženstvami a ich vnímanie pravdy, je umožnené porovnávanie náboženských daností (Malina – Soukup 2011).

V súčasnosti zaznamenáva kresťanstvo na západe určitý pokles, no na druhej strane stúpa počet stúpencov v Afrike, Ázii či Latinskej Amerike. Musí sa tiež vyrovnávať s výzvami sekulárnej spoločnosti aj ďalšími náboženstvami a rôznymi vnútornými konfliktami (O'Callaghan 2012, s. 36). Obraz islamu je na Západe vnímaný skreslene, zjednodušujúco a zvyčajne sa vychádza z myšlienky, že je skôr náboženstvom teroru. Moslimovia sa musia vyrovnávať s novodobým fenoménom islamofóbie a čeliť tiež výzvam sekularizmu a materializmu. Politické a náboženské nepokoje v hlavných svetových centrách islamu zvyšujú napäté vzťahy so Západom a to zapríčiňuje, že sa v zvýšenej miere hovorí o radikalizácii a extrémizme islamu. (O'Callaghan 2012, s. 70).

Prvá kapitola popisuje vzťah ľudí k náboženstvu a v stručnosti charakterizuje vybrané náboženské tradície, v tomto prípade kresťanstvo a islam. V druhej kapitole je priblížený stret týchto náboženských tradícií v určitých dejinných udalostiach a ich vplyv, či už pozitívny alebo aj negatívny, ktorý na seba nepochybne mali. Posledná a najrozsiahlejšia kapitola sa aj so svojimi podkapitolami venuje komparácii a opisu každodenného života veriacich a ich ovplyvnenie týmito náboženstvami, ich vnímaním a praktizovaním viery, rituálov, významu symbolov a posvätného písma, vnímaniu spirituality, duše, posmrtného života a v neposlednom rade vnímaniu rodiny. Cieľom tejto práce je ponúknuť komplexný pohľad na tieto náboženstvá a snaha porozumieť im.

1. Ľudia a náboženstvo

Termín náboženstvo pochádza z latinského slova religio, čo v neskorej antike znamenalo posvätnú úctu alebo zbožnosť. Už vtedy sa diskutovalo o tom, čo by malo byť pravou náplňou tohto slova (Paden 2002, s. 20).

Náboženstvo je súhrnný pojem pre rôznorodé prejavy jednaní, symboly a predstavy, ktorými človek vyjadruje svoj osobný vzťah a postoj k transcendentnej skúsenosti alebo predstavám, teda k niečomu čo presahuje zmyslové vnímanie. Neexistuje žiadna jeho všeobecne uznávaná definícia, náboženstvo sa stalo termínom, ktorý každý interpret napĺňa vlastným významom (Paden 2002, s. 20). Patrí medzi najrozšírejšie prejavy ľudskej duchovnej činnosti.

Náboženstvo je nielen prejavom ale aj tvorcom spoločnosti. Svet je definovaný a formovaný náboženstvom, jeho jazykom a chovaním, podľa jemu vlastných vzorcov. Pozerá sa na svet určitým spôsobom, dáva ľuďom ich pojmávanie dejín, času, priestoru, kozmológie, prírody a ľudskej povahy (Paden 2002, s. 84).

Náboženstvá silne odrážajú štruktúrovanosť, inštitúcie, rituály a symboly spoločnosti veriacich. Osvietenci si uvedomili, že južné náboženstvá sú bezprostrednejšie, divokejšie a farebnejšie, čo vyvažujú väčším dôrazom na spoločnosť a rituál zatiaľ čo viera severných národov je skôr individualistická, strohá, zádušná. Upozornili tiež na to, že zložitnosť náboženských systémov i cirkví rastie so zvyšujúcou sa štruktúrovanosťou spoločností (Nešpor a Lužný 2007, s. 8).

1.1 Charakteristika islamu

Slovo islam znamená podrobenie sa, odovzdanie sa Bohu. Moslim je stúpenec islamu, ktorý sľúbil podriaďiť svoj život Allahovi.

Je to monoteistické abrahámovské náboženstvo, to znamená, že tak ako kresťanstvo a judaizmus, s ktorými má spoločné korene sa vracia späť až k postave patriarchu Abraháma. Islam sa tiež spolu s kresťanstvom a judaizmom radí medzi biblické

náboženstvá. Sú to náboženstvá založené na biblickej tradícii. Islam je najmladší náboženský systém, ktorý vznikol v prostredí Predného východu.

Rozšírený je po celom svete (Obr.1). Väčšina moslimov žije v súčasnosti v Ázii, na Blízkom Východe a v severnej Afrike. Početné komunity sa nachádzajú v Číne, na Balkáne, vo Východnej Európe aj Rusku. Časť moslimov tiež tvoria prisťahovalci v rôznych častiach sveta aj v západnej Európe. Islam má po celom svete zhruba 1 a pol miliardy stúpencov, čo z neho robí druhé najväčšie svetové náboženstvo.

Obr.1 Rozšírenie islamu v percentách (Zdroj: wikipedia.com, cit. 3.5.2017)

Toto náboženstvo vzniklo v oblasti okolo súčasnej Saudskej Arábie zhruba v rokoch 610-630. Jeho zakladateľom je Mohamed a moslimovia ho považujú za posledného proroka.

Mohamed po svojej smrti nezanechal žiadneho mužského potomka a neurčil svojho nasledovníka a tak sa v islame vytvorili 2 hlavné smery. Prvým z nich je sunnitský smer a patrí k nemu vyše osemdesiatpäť percent moslimov. Druhým je šiitský smer. Šiiti aj sunniti veria v rovnakého boha, Korán a Mohameda, no odlišujú sa v interpretácii islamskej histórie a hlavne v názore na to, kto by mal byť právoplatným vodcom islamskej ummy (O'Callaghan 2012, s. 58).

Podobne ako si pod pojmom kresťanstvo predstavíme pestrú škálu jeho smerov a historicky podmienených denominácií, inštitucionálnu sieť cirkvi, otázky teológie, morálky alebo vývoj mystiky a siekt, musíme si tiež pri analytickom pohľade na islam

vyjasniť uhol pohľadu (Denny 1998, s. 7). Na duchovnom odkaze tohto náboženstva sa vytvorila synkretická civilizácia, ktorá sa rozkladá od pobrežia Afriky až po indonézsky ostrov Kalimantan a od čínskej provincie Sin-ťiang až po Bosnu a Albánsko (Denny 1998, s. 7). Rovnako ako kresťanstvo môžeme sledovať aj islam, napríklad ako vnútorne štrukturované náboženské dogma, etické a sociálne učenie, historické "schizmy", súbor exegetických prúdov, politickú teóriu, či pestrú paletu osobitých prejavov každodennej religiozity v rôznych historických obdobiach a na rôznych teritóriách (Denny 1998, s. 8).

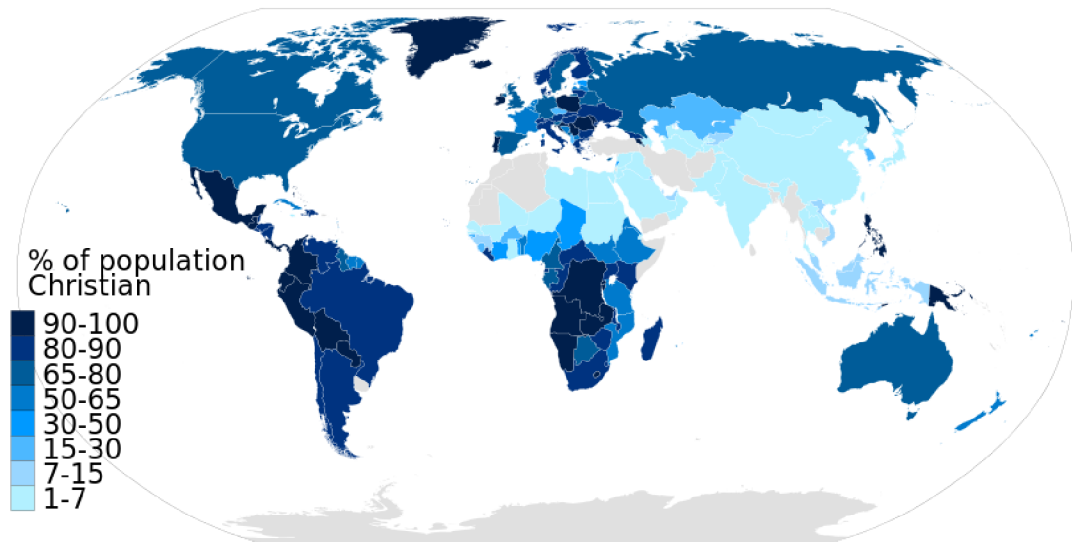
Často sa stretávame s tým, že pojem islam je v Európe používaný ako stigma pre určité negatívne javy a úsudky o ňom sú zaťažované neprimeraným zjednodušením a zovšeobecňovaním (Denny 1998, s. 7).

1.2 Charakteristika kresťanstva

Termín kresťanstvo je odvodený od Gréckeho titulu Christós, ktorým označovali Ježiša z Nazaretu, Žida žijúceho v prvom storočí, jeho prví stúpenci. Výraz christós sa používal ako mesiáš alebo pomazaný, tj. ako označenie spasiteľskej postavy židovského apokalyptického učenia (O'Callaghan 2012, 13).

Je to monoteistické a univerzálne náboženstvo, ktoré sa vyvinulo z judaizmu a prevzalo od neho mnoho z jeho symboliky a teológie. Významný vplyv na neho mali aj myšlienkové prúdy grécko-rímskeho sveta, v ktorom nové náboženstvo vyrastalo (O'Callaghan 2012, 13). Patrí taktiež medzi abrahámovské a biblické náboženstvá. Okrem viery v jedného boha sa kresťanstvo vyznačuje vierou vo vykupiteľskú úlohu Ježiša Krista, ktorého kresťania považujú za Božieho syna a spasiteľa (Zbírál 2014, s. 79).

Kresťanstvo vzniklo na začiatku prvého storočia nášho letopočtu v Galileji, tj. dnešný Izrael. Je rozšírené po celom svete (Obr.2) a má asi 2,1 miliardy stúpencov, čo z neho robí najväčšie svetové náboženstvo.

Obr. 2 Rozšírenie kresťanstva (zdroj: wikipedia.com, cit. 3.5.2017)

Kresťanstvo je vo všeobecnosti možné rozdeliť na dva základné smery a tými sú tradičné kresťanské a reformované, alebo aj protestantské kresťanské smery.

2. Stretnutie kresťanstva a islamu a vzájomné ovplyvnenie

2.1 Príchod moslimov do Európy

Vo všeobecnosti býva stredoveká Európa vnímaná verejnosťou ako územie, ktoré definovalo kresťanstvo a kresťanská kultúra, obývané tiež prenasledovanou židovskou menšinou. Z hľadiska náboženskej identity je ale vnímaná v podstate jednotne. Na druhej strane moslimovia bývajú vnímaní rozdielne, žijúci iným spôsobom života ako na Západe (Catlos 2014, s. xi). Moslimovia boli podstatnou súčasťou stredovekej Európy. Boli rozptýlení naprieč územím Stredozemného mora, od Atlantického pobrežia až po Transjordán, ale aj v centrálnej a východnej Európe.

Islam takmer od svojho počiatku vždy obsahoval politickú teóriu, ktorá určovala hranice a postavenie islamskej obce - *ummy* alebo chalifátu k jej neislamskému okoliu. Základnou myšlienkou tejto teórie bolo delenie sveta na *dár al-islám*, čo je príbytok islamu a platí tam *šari'a*, teda Božie zákony a na druhej strane *dár al-harb*, a teda príbytok vojny (Mendel 2014, s. 47). Ummou je podľa Koránu každá náboženská obec. Moslimská umma je označenie pre všetkých moslimov na svete v určitom okamihu, ale taktiež to je vedomie spoločných dejín islamskej cesty (Denny 1998, s. 21). Príbytkom vojny sú tie miesta, kde

chýba bezpečie a poriadok šari'y, slovo vojna poukazuje na to aké sú tieto miesta z pohľadu moslimov, a taktiež odkazuje na potrebu *džihádu*, teda úsilia pri šírení viery, čo môže aj nemusí priamo znamenať boj so zbraňou v ruke. Korán zakazuje násilné vnútenie prestupu na islam, no na druhej strane dobyť územie v mene Boha môže byť z pohľadu moslimov pre dobro národov, tie budú môcť zo zavedenia svätého zákona ťažiť (Denny 1998, s. 22). Kresťania a židia sú podľa šari'y chránenými skupinami, pretože sú to vlastníci Písma. To znamená, že museli prejavovať lojalitu novému politickému systému, ale neboli nútení konvertovať. Museli však platiť daň z hlavy. Ľudia Knihy neboli obmedzovaní vo vykonávaní svojich rituálov. Nevzťahovala sa na nich náboženská a do veľkej miery ani trestná oblasť islamského práva (Mendel 2014, s. 98).

V období islamského územného rozmachu, po rozpade západorímskej ríše, ranne stredoveká Európa neprosperovala ani hospodársky, ani kultúrne. Stala sa dejiskom zložitého a historicky nie veľmi prehľadného procesu, ktorý nazývame sťahovanie národov. Toto obdobie zahŕňa expanziu germánskych kmeňov, výpady útočných kočovných kmeňov a aj príchod Slovanov. Moslimovia v období územného rozmachu o Európe veľa nevedeli a ani si toto územie nijak výrazne nespájali s kresťanstvom a Európa sa o islamskú expanziu zaujímala iba v takej miere, v akej s ňou prišla do styku (Mendel 2014, s. 48–49). Prvým stretom bol stret s Byzantskou ríšou. Kresťanstvo bolo v Byzancii štátnym náboženstvom, bola mu prikladaná kľúčová dôležitosť v oficiálnej ideológii, štátnej i kultúrnej sebaidentifikácii. Hlavným mestom bol Konštantínopol. Moslimovia zvíťazili 20. augusta 636 nášho letopočtu v bitke pri rieke Jarmúk nad byzantskou armádou a v priebehu dvoch rokov obsadili Damašk, Jeruzalem a takisto aj sýrsko - palestínsku oblasť, v ktorej sa zrodilo kresťanstvo (Mendel 2014, s. 48). Moslimovia vtedy svoj záujem smerovali skôr na východ alebo do oblasti Egypta a severnej Afriky. Na európskej pevnine sa vylodili v roku 711 nášho letopočtu a prieskumnému oddielu velil Tárik Ibn Zijád. Miesto so zvláštnou skalou, na ktorom sa vylodili nazvali Džabal Tarik, čo znamená Tárikova hora, dnes poznáme ako Gibraltár. Porazili vojsko vizigótskeho kráľa Rodriga a do piatich rokov ovládli skoro celý Pyrenejský polostrov. Miestni obyvatelia ich vnímali ako osloboditeľov alebo aspoň ako menšie zlo, chceli sa zbaviť germánskeho útlaku. Takisto miestni Židia s moslimami aktívne spolupracovali (Mendel 2014, s. 48). Moslimská prítomnosť na území dnešného Španielska trvala 800 rokov. Táto oblasť sa nazýva Andalúzia a niekoľko storočí bola najvyspelejšou časťou Európy.

Muslimovia vysielali svoje prieskumné hliadky do vnútra Európy, zakladali posádkové mestá, ktoré kontrolovali okolie a organizovali z nich ďalšie výpravy. V mestách Tours a Poitiers boli však v roku 732 porazení franským majordómom Karolom Martellom. Dlhodobejšie sa podarilo muslimom obsadiť okrem Pyrenejského polostrova najjužnejšie časti Európy (Mendel 2014, s. 49). Patrili medzi ne Cyprus, Kréta, Sardínia aj Malta, kde môžeme vplyvy arabsko - islamskej civilizácie pozorovať v ich jazyku dodnes. Najvýznamnejšími územia boli pre nich Sicília a Kalábria, ktorá sa nachádza na juhu Apeninského polostrova. Ako sa postupným vývojom islamská ríša menila hospodársky, spoločensky aj kultúrne, postupne mizol aj jej sklon k územnej expanzii. Vojenská konfrontácia medzi islamským svetom a Európou nikdy poriadne neprestala, ale od 9. storočia sa muslimovia zamerali skôr na misijnú činnosť a myšlienka šírenia džihádu mečom sa stala len jednou z variant tohto teologicko - právneho termínu. Vytvorila sa určitá vzájomná rovnováha síl a rešpektu (Mendel 2014, s. 51). Výčitky západného kresťanstva ohľadom Kristovho hrobu alebo kresťanov žujúcich na územiach okupovaných muslimami neboli v tomto období také výrazné. Pre obe strany to bolo obdobie obojstranne výhodnej spolupráce, či už obchodnej alebo hospodárskej. Správy o vývoji situácie v chalífáte prinášali obchodníci, ktorí navštevovali moslimské prístavy a vnútrozemské obchodné centrá alebo pútnici do Svätej zeme. Pútnikom, ľuďom so statusom inovercov a cudzincov moslimské úrady zaručovali ochranu a nedotknuteľnosť majetku v súlade s Božím zákonom. To dokonca aj vtedy, ak by počas ich návštevy prišlo k vojnovému stretu s ich krajinou (Mendel 2014, s. 51–52). Arabskí kupci cestovali po Európe a vymieňali miestny tovar za vzácne látky, korenie a kvalitné zbrane (Mendel 2014, s. 52). Zakladali husté obchodné siete. Veľmi rozšírený bol obchod s otrokmi. Šarí'a povolovala otrokárstvo ale zotročovanie obyvateľov chalífátu bolo zakázané. Arabi preferovali slovanských otrokov z východnej a strednej Európy pre ich vytrvalosť a húževnatosť. Šarí'a zakazovala mrzačenie a zabíjanie otrokov a dokonca povolovala ich prepustenie, ak boli ochotní prestúpiť na islamskú vieru. Veľakrát sa stalo, že prepustení otroci dosiahli v islamskej spoločnosti významné postavenie (Mendel 2014, s. 53).

Islamská ríša prežívala obdobia slávy, politickej aj duchovnej jednoty islamskej obce, ale aj obdobia politického úpadku. Od začiatku 11. storočia v niektorých oblastiach pretrvával kultúrny rozmach, na druhej strane sa na iných územiach začalo schyľovať k pozastaveniu tvorivého duchovného aj materiálneho potenciálu (Mendel 2014, s. 62). Medzi 12. a 13. storočím prišlo vplyvom ortodoxného islamu k uzatvoreniu otvoreného

systemu šari'y: Prichádzalo k postupnému obmedzovaniu právneho myslenia. Prestal sa využívať *idžtihád*, ktorý bol vlastne základným metodickým prístupom k tvorbe islamského práva, nezávislou interpretáciou Koránu, právnej vedy a prorockých tradícií. Takisto v oblasti vedy už neprichádzalo k novým významným objavom. Od 14. storočia sa v Taliansku a inde v Európe vyvíjala renesancia, humanizmus a náboženské reformácie a islamský štát, ktorý žil stále strnulejším tempom si neuvedomoval akou hrozbou môže Európa byť. Od 11. až 12. storočia sa už nerozvíjala arabská filozofia, takzvaná *falsafa* a tiež dočasne prosperujúce prúdy racionalizmu a symbolizmu, vďaka ktorým vo svojej dobe skoro vznikla plnohodnotná islamská teológia, a ktoré nahliadali na text Koránu abstraktne, symbolicky a s dôrazom na jeho etické motívy (Mendel 2014, s. 62). Na druhej strane v Európe v tej dobe účinkovali významné osobnosti ako napríklad Tomáš Akvinský, ktorý bol katolíckym filozofom a teológom 13. storočia a jeho dielo vychádza z teologickej interpretácie Aristotelovho diela. Vo svojich dielach sa snažil spojiť zmyslami vnímateľný svet a hmotné veci s človeku prirodzenou poznávacou schopnosťou rozumu s nadprirodzenom, teda oblasťou kam spadá Božie zjavenie, vymykajúce sa rozumu a pohľad na človeka, Boha a svet z pohľadu viery (Pieper 1997, s. 108). V 13. storočí sa v Európe nielen stavajú katedrály, ale zakladajú sa aj prvé univerzity, ktoré sa pokúšajú zvládnuť starú svetskú múdrosť a učenie (Pieper 1997, s. 15). Zo žobravých rádov pochádzajú najvýznamnejší učitelia a taktiež sa zakladajú prvé kresťanské školy arabčiny. Z učenia Tomáša Akvinského vychádzajú významné filozofické a teologické smery tomizmus a novotomizmus. V tom istom roku ako taliansky moreplavec Kryštof Kolombus objavil Ameriku, teda v roku 1492, dobyla Kastília Granadu a najslávnejšia epocha islamských dejín v Európe sa skončila (Mendel 2014, s. 63–64).

2.2 Andalúzia

V roku 750 zosadili Abbásovcí vládnucu umajjovskú dynastiu dobytím Damašku. Prežil jediný princ Abdar-Rahmán, ktorý neskôr utiekol do najzápadnejšej provincie, ktorá sa nazývala al-Andalus, zem Vandalov. Tú obývali prevažne Sýriania, ktorí boli priaznivci Umajjovcov. Princa privítali so všetkými poctami, vyjadrili svoj nesúhlas so vzburou Abbásovcov, považovali to za nezákonný akt rozvratu a odpadlictva voči ideálom chalífátu (Mendel 2014, s. 77). Odmietli zložiť prísahu vernosti novému chalífovi v Bagdade, rozhodli sa, že Andalúzia zostane zastávať legitímnu moc Umajjovcov a v roku 756

vytvorili nezávislý chalifát, ktorý ako jednotný štátny celok vydržal až do roku 1031. Potom sa rozpadol na viacero menších emirátov a sultanátov, no ani potom moslimský vplyv v tejto oblasti nepoklesol (Mendel 2014, s. 77).

Vládu chalífu Abdar-Rahmána vládnuceho v rokoch 756 až 788 charakterizovala vysoká kultúra mesta a kultivované poňatie sunnitského islamu so všetkými jeho vieroučnými a štátno - právnymi aspektmi (Mendel 2014, s. 78). Bojoval proti Karolovi I. Veľkému. Za vlády Abdar-Rahmána II. (822 – 852), bolo v Andalúzii spoločenské zriadenie jedno z najliberálnejších v celej Európe. Za jeho vlády sa krajina stabilizovala, zaviedol efektívny výber daní, vybudoval spoľahlivé štátne a represívne orgány, tiež zreorganizoval córdobský dvor. Córdoba bola vtedy hlavným mestom Al- Andalusu. Obdobie najväčšej slávy Andalúzie sa viaže k vládnucemu chalífovi Abdar-Rahmána III., ktorého vláda trvala v rozmedzí rokov 912 – 961. Ten zreorganizoval armádu, tá budila rešpekt aj u kresťanských štátoch na severe Španielska aj u fátimovského štátu v severnej Afrike. Postavil úderné loďstvo a znížil kriminalitu v krajine. Zaslúžil sa o výstavbu cestnej infraštruktúry, tieto trasy, ktoré slúžili k obchodu boli najprogressívnejšie v celej Európe. K budovaniu štátu si prizval aj židov a kresťanov a dal im voľnú ruku vo vedeckom bádání, kultúrnej aj finančnej oblasti (Mendel 2014, s. 78–80).

Arabi väčšinou predstavovali vojenskú aristokraciu a usadzovali sa v mestách, tam žili a hospodárili spolu so židmi. Podobne ako kresťania aj židia sa stávali s rozmachom hospodárstva, kultúry, obchodu a vied privilegovanou vrstvou. Etnickí Berberi z Maroka a severnej Afriky sa asimilovali do miest no väčšia časť sa usádzala na úpäti hôr. Vidiek bol prevažne kresťanský (Mendel 2014, s. 78–79). Ľudia Knihy, to znamená kresťania a židia neboli nútení konvertovať, museli však platiť daň z hlavy, tá sa nazývala *džizja*. Taktiež nemali brannú povinnosť.

Mezquita bola mešita a zároveň najstaršia Európska univerzita. Nachádzala sa v Córdobe a neprednášali sa tam iba klasické islamské odbory. Ešte v šesťdesiatych až osemdesiatych rokoch 10.storočia sa rozširovala (Mendel 2014, s. 80). V Córdobe, Toledu a ostatných centrách vzdelanosti pôsobili znalci a prekladatelia, ktorí prekladali a ďalej rozvíjali diela antických učencov. Boli to arabské, židovské aj kresťanské tímy ľudí, ktorí tlmočili myšlienky z rôznych kultúrnych sfér, napríklad medicíny, matematiky, astronómie, botaniky a filozofie.

Prvé preklady z arabčiny do latinčiny vznikli v hispánskej marke v polovici 10. storočia (Vernet 2007, s. 103). Hispánska marka bolo územie hraničnej línie medzi Franskou ríšou a moslimským územím. Texty z Ripollu sú najstarším známym dokladom islamského vplyvu na vzdelanosť západného sveta (Vernet 2007, s. 104).

V 12. storočí tvorili filozofickú produkciu hlavne Aristotelove diela a diela jemu pripisované. V matematike rozvíjali algebru, aritmetiku a trigonometriu. Takisto sa rozvíjali aj astronómia, astrológia, optika, medicína alebo aj alchémia a okultné vedy. Napríklad chalífovia v Bagdade aj v Córdobe mali svojich osobných astrológov, ktorí podľa postavenia nebeských telies predpovedali určité udalosti, budúcnosť alebo určovali vhodné konštelácie hviezd pre zahájenie rôznych činností a tento zvyk prevzala aj Európa. V medicíne bol preložený Hippokrates a Galénos, ktorý bol obľúbeným arabským autorom. Z arabských lekárov, ktorí pozitívne ovplyvnili ranne stredovekú medicínu boli v Španielsku prekladaní viacerí, no medzi najvýznamnejších patril učenec Kindí, ten sa pokúšal určiť účinnosť liekov počas choroby. Preklady, ktoré splňovali všetky vedecké potreby boli: príručka všeobecného lekárstva, Avicennov Kánon, Abulcasisova chirurgia a farmakológia a dietetika od Ibn al- Wáfida (Vernet 2007, s. 114–165). Trináste storočie bolo veľmi významné pre bádanie a prenos významných myšlienok do Európy. Taliansky panovník Fridrich II. podporoval kultúrny rozmach, zhromaždil okolo seba najlepších kresťanských znalcov a bol v kontakte s významnými moslimskými učencami. V Európe sa začali objavovať prvé univerzity a taktiež preklady z arabčiny do hebrejčiny. V tomto období sa naďalej významne rozvíjala filozofia a náboženstvo, okultizmus, matematika, astronómia a astronomické prístroje, astrológia aj fyzika a medicína (Vernet 2007, s. 168–169). Záujem o náboženstvo vzbudzoval aj fakt, že vedľa seba spolunažívali vyznávači kresťanského, islamského aj židovského náboženstva. Vznikali aj preklady Koránu, napríklad katalánska verzia alebo trojjazyčná latinsko-arabsko-kastilská verzia (Vernet 2007, s. 174). V oblasti geológie sa záujem sústreďoval na mineralógiu a paleontológiu. Napríklad Avicenna uvažoval o možnom vulkanickom a usadeninovom pôvode hornín (Vernet 2007, s. 250). Arabsko-latinské preklady Aristotelových diel boli východiskom stredovekej vedeckej zoológie. Mnohé arabské diela sa zaoberajú pozorovaniami dravých vtákov, využívaných v sokoliarstve, a loveckých psov. Tento vplyv sa prejavil v Španielsku, funkcia hlavného sokoliara sa tešila veľkej dôležitosti už v 10. storočí (Vernet 2007, s. 253–255). Latinský Západ sa inšpiroval a okopíroval od islamskej

civilizácie útulky pre chorobomyseľných a skúšky k získaniu povolenia lekárskej praxe (Vernet 2007, s. 265).

Na mnohých španielskych stavbách je viditeľný vplyv islamskej kultúry spolu s kresťanskou kultúrou. Prelínajú sa tam východné a západné umelecké postupy. Cez Pyrenejský polostrov sa do Európy dostalo mnoho dôležitých architektonických poznatkov, napríklad riešenie problematiky nosnosti alebo preklenutie veľkých priestorov (Vernet 2007, s. 392). Mudejárske umenie je umenie, ktoré sa prejavovalo v oblasti architektúry a rozvinulo sa v oblasti Iberského polostrova. Vzniklo na území Španielska, ktoré bolo po moslimskej nadvláde dobyté kresťanmi v 12. až 15. storočí. Tento umelecký štýl sa vyznačuje silným vplyvom islamskej kultúry na kultúru kresťanskú. Často vznikali stavby, ktoré boli svojou formou islamské, ale obsahom a náplňou priestorom slúžili kresťanskému účelu (Rendlová 2012, s. 81). Vplyv islamskej kultúry (Obr.3) môžeme vidieť aj v diele Antoni Gaudího, bol to významný katalánsky architekt žijúci v rokoch 1852 až 1926. Študoval islamské umenie, najmä andalúzsku a maurskú architektúru, ale aj práce a nákresy starovekej architektúry. Analytici tvrdia, že základom pre jeho stavby je islamská, gotická a baroková architektúra (Taher 2005, s. 8–12). Väčšina jeho stavieb sa nachádza v Barcelone a 7 z nich patrí do zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO. Gaudí je tiež autorom známej kresťanskej stavby Sagrada Familia.

Obr. 3 vplyv islamskej architektúry, Gaudího prvá stavba Casa Vicens zaradená na zoznam UNESCO (Zdroj: www.casavicens.org, cit. 12.5. 2017)

2.3 Križiacke výpravy

Križiacke výpravy, alebo aj kruciáty prebiehali od roku 1095 približne dvesto rokov. Boli to stredoveké vojenské výpravy vyhlásené pápežom nielen proti moslimom, ale aj pohanom a kacírom. Dobrovoľníci mali byť na hrudi a chrbte označení krížom, v latinčine boli nazývaní *crucesignati*, čo doslova znamenalo označení krížom (Mendel 2014, s. 71). Bolo to obdobie, v ktorom sa proti sebe postavili tri rôzne civilizačné okruhy. Rím ako duchovné centrum západného latinského kresťanstva, východné kresťanstvo reprezentovala Byzantská ríša a sunnitské i ší'itske štátprávne varianty islamu, v oblasti južných a východných brehov Stredozemného mora, oslabované Turkami z ázijských stepí (Mendel 2014, s. 69; Bridge 1995, s. 5). Križiackych výprav proti moslimom rozoznávame podľa konvencie sedem, avšak toto číslo nie je ustálené, pretože išlo o veľký počet samostatných vojenských útvarov bez jednotného velenia (Pavlincová a Horyna 2003, s. 358).

Od polovice 11. storočia začali Blízky východ ohrozovať seldžuckí turci. V tomto období sa menil vzťah Európy a islamského impéria, skončili doby vzájomného spolužitia v Levante. Levanta je historický zemepisný termín a odkazuje na územie východného Stredomoria. Fátimovská dynastia prechádzala vnútropolitickou krízou a k tomu sa musela vysporiadať s nájazdmi seldžuckých turkov. V roku 1055 obsadili Seldžukovia Bagdad. Ohrozovali aj Byzantskú ríšu, ktorá bola centrom ortodoxných kresťanov a cisár Alexios musel požiadať o pomoc predstaviteľov západného kresťanstva. V roku 1078 dobyli Jeruzalem. Neboli veľmi ohľaduplní ku kresťanským svätým pútnickým miestam a pútnikom a to práve v dobe, keď sa zintenzívnili záujem o návštevu svätých miest, napríklad aj v Ríme a Compostelle. Miesta, kde Kristus konal svoje zázraky a kráčal po tej istej zemi ako smrteľní hriešni ľudia boli považované za najsvätejšie zo všetkých, pretože tým s nadväzovali určité mystické spojenie (Bridge 1995, s. 15). Jeruzalem, Betlehem aj Nazaret zotrvali v politickej neistote a hospodárskom úpadku a Svätá zem aj Sýria sa stali pre kresťanských pútnikov a obchodníkov neistým pôsobiskom (Mendel 2014, s. 65). Rím sa preto v priebehu deväťdesiatich rokov 11. storočia začal zaoberať myšlienkou oslobodenia Božieho hrobu. Takisto ich Byzancia poprosila o pomoc s nájazdmi seldžuckých turkov a Rím súhlasil. Taktiež to bolo vhodné z ekonomického hľadiska. V Európe pribúdalo chudobných bezzemkov a prebytočných členov šľachtických rodov, pretože už bola plne feudalizovaná, pôdu dedili najstarší synovia (Mendel 2014, s. 66).

Ostatní, ak sa nerozhodli pre cirkevnú kariéru zostávali bez majetku. Vojsko tak tvorili príslušníci bohatej, no väčšinou strednej alebo chudobnej vrstvy feudálov. Tí mali predstavu, že dobjú Orient, získajú tu korisť a pôdu, hlavný zdroj príjmov pre seba a svoju rodinu (Duggan 1973, s. 11). Pre Rím to taktiež bola príležitosť upevniť svoje postavenie a pozíciu voči Byzancii po schizme v roku 1054, ktorá rozdelila kresťanov na katolíkov a ortodoxných. Andalúzia už nepredstavovala politickú hrozbu, kresťanská reconquista, čo je znovuzískanie Španielska zaznamenávala prvé úspechy a Normani pomaly vyhánali moslimov zo Sicílie a okolitých ostrovov (Mendel 2014, s. 66). Križiacke výpravy teda neboli iba kolonizačnými ťaženiami západoeurópskych feudálov, bol to zároveň boj o nadvládu nad územiaми Prednej Ázie, predovšetkým nad Sýriou a Mezopotámiou a dokonca aj Egyptom (Duggan 1973, s. 9).

Na jar v roku 1095 zvolal pápež Urban II. koncil do Piacenzy, talianskeho mesta, kde sa mali prejednávať vnútropolitické záležitosti. Tam čakali poslovia cisára Alexia z Carihradu, niekdajšieho Konštantínopolu a informovali predstaviteľov západného kresťanstva o silnejúcom tlaku moslimských štátov na ich východné provincie a požiadali pápeža o pomoc pre utlačovaných kresťanov (Mendel 2014, s. 70). V novembri toho roku pápež zvolal koncil v Clermonte, tam predniesol reč o dôležitosti záchranu a vyslobodenie Božieho hrobu z rúk pohanov a vyzval šľachtu aby im prišla na pomoc. Prvej križiackej výprave predchádzala ľudová chudobná výprava vedená Petrom Pustovníkom, ktorý svojimi si prejavmi získal iné vrstvy obyvateľstva, než na ktoré sa obracal pápež. Bol to presvedčivý demagóg, ktorý nenávidel Turkov a kamkoľvek prišiel nasledovali ho ženy aj muži. Jeho kázania prilákali údajne dvadsať až tridsaťtisíc nasledovníkov (Bridge 1995, s. 29). Už v roku 1096 cez balkánske provincie prešla armáda chudobných a potom aj šľachtické vojsko, zanechávajúc za sebou vyplienené dediny. Nevyvarovali sa ani vraždeniu a drancovaniu a to aj kresťanských dedín a miest. Križiacke kniežatá po ceste zakladali nové štáty. Časť z nich v roku 1099 dobyla Jeruzalem a povraždili všetko obyvateľstvo, nevynímajúc kresťanov ani židov, aj keď dali obrancom sľub, že ich ušetria ak im otvoria brány (Mendel 2014, s. 67). V roku 1171 sultán Saláh ad-Dín Ibn Júsfal-Ajjúbí známy ako Saladin obnovil v Egypte moc sunnitského islamu a ukončil éru ší'itských Fátimovcov (Mendel 2014, s. 67). Ani jeho kariéra sa spočiatku nevyhla násilnostiam. Jeho šťastím bolo, že predstavoval v dobrom aj zlom silu, prestíž no aj ľudskosť a chrbrosť stredovekej východnej civilizácie a bol zástancom jej viery (Gabrieli 2010, s. 18). Uznávaný bol aj svojimi protivníkmi. Saladin v roku 1187 v bitke pri Hittíne

porazil križiakov, obsadil Jeruzalem a väčšinu križiackych miest. Niektoré štáty sa v Levante udržali ešte celé storočie potom, ale ich postavenie bolo odlišné (Mendel 2014, s. 67).

Obdobie križiackych výprav sa významne zapísalo do dejín kresťanskej latinskej Európy. Križiacke výpravy nepreukázali pozitívny vplyv na rozvoj moslimskej civilizácie. Križiaci v Levante neprejavovali záujem o arabskú kultúru, jazyk a literatúru. Kultúrne a myšlienkové impulzy prichádzali do Európy z oblastí súžitia oboch kultúr v Andalúzii, na Sicílii alebo z východu cez byzantské centrá vzdelanosti (Mendel 2014, s. 68). Ruženec je jedným z mála kultúrnych prejavov prevzatých z islamskej kultúry z obdobia križiackych výprav. Využívali ho askéti a členovia mystických rádov. Veľmi rýchlo sa rozšíril v katolíckom prostredí a získal rozdielnu náboženskú symboliku ako v islame. Súčasní historici takisto vyvrátili tvrdenia o hospodárskom prínose a utvrdení obchodných vzťahov z tohto obdobia. Križiacke mestá v Levante totiž neboli hlavnými opornými bodmi na obchodných trasách. Pravdepodobne až po križiackych výpravách prišlo v islamskej právnej vede k posunom a výrazy, ktoré boli predtým indiferentné nadobudli pejoratívny význam, najmä výrazy spojené s kresťanstvom a inoverectvom (Mendel 2014, s. 67–68).

3. Proces porovnávaní, podobností a rozdielov

Ľudí odjakživa, ešte pred vznikom religionistiky, orientalistiky či biblistiky udivovalo zistenie, že aj iné kultúry majú svoje náboženstvá. Prostredníctvom konfrontácie neznámeho so známym mohli byť cudzie náboženstvá objasnené, priblížené a začlenené do vlastnej kultúrnej pamäte (Antalík 2005, s. 24). Už toto predvedecké porovnávanie pripravilo priestor pre vznik novodobého komparatívneho diskurzu ako nedeliteľnú súčasť týchto akademických disciplín (Antalík 2005, s. 24).

Porovnávanie náboženstiev nie je len obyčajnou klasifikáciou, je to predovšetkým nástroj porozumenia (Paden 2002, 88). Komparácia teda môže byť nástrojom porozumenia, ale nesmieme zabúdať, že porovnávanie, ktorého predpokladom je nenávisť a rivalita, ktorú motivuje pocit nerovnosti, vyvoláva závisť a žiarlivosť a môže viesť až k násiliu (Antalík 2005, s. 11). Každý náboženský svet má rysy, ktoré zdieľa s ostatnými a pritom je každé náboženstvo jedinečné. Úlohou komparatívneho prístupu je preniknúť až

za všetky dielčie tvrdenia jednotlivých náboženstiev a vidieť náboženstvo s prihliadnutím na jeho súvislosti a rozdiely (Paden 2002, 89). Mircea Eliade prisúdil religionistickej komparácii dvojité úlohu. Zachytiť podstatu náboženských javov a ponúknuť človeku univerzalistické porozumenie (Antalík 2005, s. 192).

Pri komparácii sa stretávame s rozmanitými fenoménmi. Je preto vhodné vyhnúť sa akejkolvek predčasnej delimitácii skúmanej oblasti (Antalík 2005, s. 194). Úlohou porovnávajúceho je zaoberať sa všetkými prvkami, aj tými, ktoré sa krčia na hraniciach alebo dokonca za hranicami skúmanej oblasti (Antalík 2005, s. 194). Vždy keď takto prekračuje hranice jednej sféry ľudského života, nadobúda jeho počínanie vysvetľujúci charakter, rovnaké dáva do súvislosti s iným, čo v medzináboženskej komparácii znamená, že dáva mimo iné do súvislosti náboženské s nenáboženským (Antalík 2005, s. 194).

3.1 Pojem viery

Obe náboženstvá sa zhodujú v tom, že viera je absolútne potrebná ku spáse duše po smrti. Berú ju ako poznanie, ktoré sa zakladá na svedectve hovoriaceho. Obsahom náboženskej viery je svedectvo Boha, ktoré zdieľa cez ľudí, poslov a je potrebné mu úplne a absolútne veriť. Vôľa Božia a jej povaha bola ľuďom oznámená v posvätných textoch. Boh je najvyššia bytosť, stvoriteľ a morálny strážca života a dejín (Paden 2002,95). Najdôležitejšou ľudskou činnosťou je uctievanie a služba tomuto bohu. Veriaci veria v stvorenie z ničoho a vzkriesenie mŕtvych, lebo to zjavil všemohúci Boh a ten je pravdivý, takže ani klamať ani oklamany byť nemôže (Uhrin 1979, s. 13).

3.1.1 Najsvätejšia Trojica

Kresťania veria v jedného Boha, ktorý je ale tvorený tromi rovnocennými a božskými osobami: Svätú trojicu tvorí Otec, Syn a Duch Svätý, pôsobia spoločne ale každý môže mať inú funkciu. Kresťania veria, že Duch Svätý je božím prostredníkom vo svete, Ježiš má pre kresťanov zásadný význam, no pohľad naňho sa medzi nimi môže zásadne líšiť (O'Callaghan 2012, s. 33). Kresťanskí teológovia sformulovali v 4. storočí takzvané Nikajské vyznanie viery, ktoré pojednávalo o jednote troch božských osôb

(O'Callaghan 2012, s. 33). V Biblii nie je žiadna zmienka o Najsvätejšej Trojici a jediným miestom kde sú spoločne spomenutí je evanjelium podľa Matúša. Islam systematicky odmieta kresťanské učenie o Najsvätejšej Trojici. Podľa islamu toto učenie odporuje jedinečnosti Boha a pokladá ho za formu polyteizmu, širk (Kropáček 2011).

3.1.1 Osoba Ježiša Krista

Ježiš z Nazaretu bol významnou náboženskou a tiež historickou postavou, on sám nikdy nepoužil termín kresťanstvo, bol však jeho inšpiráciou.

V islame je Ježiš považovaný za jedného z významných prorokov, ktorí predchádzali najväčšiemu a najvýznamnejšiemu prorokovi Mohamedovi, a jeho učenie má byť rešpektované. Tak isto má byť rešpektovaná aj jeho matka Mária. Na druhej strane, moslimovia neveria, že bol ukrižovaný, odčinil tým hriechy ľudstva a bol vzkriesený. Takisto odmietajú názor, že by mohol byť synom Božím, pretože tým podľa nich prichádza k logickému sporu vo vnímaní ľudskej podstaty a jedinečnosti a jednotnosti Boha. Islam zavrhuje označenie Boha ako Otca či už voči Ježišovi alebo ľuďom. Boh je vo vzťahu v ľuďom vnímaný vždy ako Pán a označenie otec nemá miesto medzi jeho atribútmi ani medzi „prekrásnymi“ menami (Kropáček 2011, s. 229). Otcovstvo je pojem chápaný iba v biologickom zmysle a nepripúšťa žiadne metaforické použitie.

Ježiš sa narodil v Palestíne matke Márii a otcovi Jozefovi, jeho príchod ohlasovali rôzne znamenia. Uvádza sa, že Ježiš nebol splodený normálnou biologickou cestou, ale že Márii sa zjavil anjel a povedal jej, že počne vďaka zázraku prostredníctvom Ducha svätého a Jozef teda nie je jeho biologickým otcom. Vyrastal v Nazarete, v dobe keď Židia boli pod rímskou nadvládou. Svoju kazateľskú činnosť začal vo veku 30 rokov po krste v rieke Jordán z rúk Jána Krstiteľa. Jednou z hlavných tém Ježišovho kázania bol príchod Božieho kráľovstva. Hovoril o Božej láske, ktorá nespočíva vo formálnom dodržiavaní pravidiel, ale zahŕňa zmenu v spôsobe života, zmena, ktorá sa musí odohrať v srdci každého veriaceho (O'Callaghan 2012). Často sa stretával aj s židovskými duchovnými autoritami. Zhromaždil okolo seba veľkú skupinu stúpenčov a skupinu dvanástich učeníkov, s ktorými mal dôvernejší vzťah. So svojimi stúpencami chodili po kraji a on kázal svoju zvesť. Stretával sa s ľuďmi zo všetkých spoločenských vrstiev. Jeho verejné vystupovanie trvalo 3 roky. Niektoré príbehy ho predstavujú ako proroka, iné ako Mesiáša alebo dokonca ako

samotného Boha. Očakávalo sa, že prinesie spásu nielen židovskému ľudu, ale všetkým národom (Frankiel 1996). Svojim učením si vytvoril veľa nepriateľov. Bol zatknutý, židovský súd ho obvinil z rúhania a rímske úrady z podnecovania nepokojov proti Rímu (O'Callaghan 2012). V kresťanskej tradícii je Ježišovej smrti pripisovaný veľký význam. Kresťania veria, že Ježiš svoju smrť predpovedal. Bol zatknutý po udalosti nazývanej posledná večera a zradil ho jeden z jeho dvanástich učeníkov, Judáš. Popravený bol pribitím na križ. Od tej doby sa stal križ významným symbolom kresťanstva. Podľa evanjelia na tretí deň vstal z mŕtvych a zjavil sa svojim žiakom a niektorým ľuďom a potom vystúpil na nebesia. Stal sa tak pre ľudí vzorom k nasledovaniu. (Frankiel 1996).

3.1.2 Prorok Mohamed

Počiatky islamu sú spojené s historickou osobou Mohameda. Moslimovia ho vnímajú ako zakladateľa islamu, náboženského a politického vodcu a posledného proroka.

Mohamed sa narodil okolo roku 570 nášho letopočtu v Mekke. Mekka bola v tej dobe hlavným obchodným centrom Arábie (O'Callaghan 2012,55). Otec zomrel ešte pred jeho narodením a matka mu zomrela keď mal 6 rokov. Do jeho ôsmich rokov sa o neho staral jeho starý otec a keď zomrel ujal sa ho strýc, ktorý mu poskytoval kmeňovú ochranu a to aj v dobe keď mal 40 a stal sa z neho kontroverzný náboženský reformátor (Denny 1998, 42). Pracoval ako pastier v okolí Mekky. Istý čas strávil s beduínmi v púšti. Naučil sa tam čistú arabčinu a tiež základné techniky prežitia, sebaobrany a cestovania v púšti (Denny 1998, 42).

Moslimovia veria, že v roku 610 mal Mohamed zjavenie priamo od Boha a mal pocit, že je veľmi dôležité jeho poslanstvo šíriť ďalej (O'Callaghan 2012, 56). Zhromaždil okolo seba veľkú skupinu stúpencov prevažne z nižších vrstiev obyvateľstva. Počiatočné obdobie islamu bolo pomerne kludné, moslimovia v tomto období rozvinuli svoje typické obrady a vznikali Korán, ktorý bol prednášaný veriacim. Moslimské pobožnosti sa vykonávali v Kábe, ktorú podľa veriacich zasvätil Abrahám jedinému bohu Alahovi (Denny 1998, 45). Mohamed mal veľa nepriateľov z radov obchodníkov, pretože kázal proti uctievaniu modiel, čím ohrozoval hlavný zdroj ich príjmov. Mekkánski oligarchovia mali strach, že jeho kázanie by mohlo ohroziť zavedený spoločenský systém a jeho spochybňovanie zvykov predkov bolo neúctivé (Denny 1998, 45). Mohamed a jeho

stúpenci boli prenasledovaní. *Hidžra* alebo aj nedobrovoľný odchod do Medíny sa uskutočnil v roku 622. Prvý jún toho istého roku sa považuje za začiatok moslimského kalendára. Tak ako stúpil Mohamedov náboženský vplyv, stúpil aj jeho vplyv politický. Uzavrel spojenectvá s viacerými židovskými kmeňmi (O'Callaghan 2012, 56). Okolo roku 630 zaútočil na Mekku. Nakoniec sa nechal presvedčiť a požadoval iba vypratanie Mekky a jej prestup z modloslužobníctva na islam a Mohamed vstúpil do mesta ako víťaz bez preliatia krvi (Denny 1998, 49). Hlavné rysy a prax islamského náboženstva sa ale vyvinuli prevažne v medínskom období. Nové islamské náboženstvo si prisvojilo ešte pred Mohamedovou smrťou viacero prvkov arabskej bájnej minulosti. Istá spojitosť s minulosťou bola považovaná za súčasť Mohamedovej obnovy pradávneho arabského monoteizmu patriarchu Abraháma (Denny 1998, 50).

Po Mohamedovej smrti v roku 632 vzniklo z náboženského smeru nie len organizované náboženstvo, ale aj politická jednotka. Skupina jeho najbližších stúpencov vybrala zástupcu Proroka, teda *chalífu*, aby zaistili plynulé a stabilné nástupníctvo (Denny 1998, 51). Postavenie chalífov bolo politické a vojenské a ich moc rástla tým, že prepadali okolité územia. Mohamed bol posledným prorokom.

3.1.3 Päť pilierov islamu

Islam je náboženstvo ortopraktické, to znamená, že kladie dôraz na vykonávanie základných článkov viery a základné postoje. Ortopraktický charakter islamu je najzreteľnejší na piatich základných náboženských povinnostiach, ktoré sa nazývajú piliere islamu alebo aj stĺpy viery (Denny 1998, s. 73). Každý z piatich pilierov vymedzuje päť oblastí praxe, ktoré musí dodržiavať každý moslim. Prvý stĺp je vlastne vyznanie viery, ktoré uvádza všetko ostatné do súvislostí (O'Callaghan 2012, s. 64).

Šaháda je prvým pilierom islamu, je to vlastne vyznanie viery a musí ho predniesť každý, kto sa chce stať moslimom. Šaháda, ktorú treba odrecitovať znie: „Vyznávam, že nie je iného božstva okrem Alaha a vyznávam, že Mohamed je Boží posol“. Toto vyhlásenie v sebe zahŕňa dve základné predstavy. Potvrďuje absolútny monoteizmus a významnú a jedinečnú rolu Mohameda, tým, že sa mu zjavil Boh (O'Callaghan 2012, s. 63). Mala by byť odrieknutá v arabčine. Nemala by to byť len obyčajná fráza, musí byť

myslená úprimne, vychádzať z presvedčenia a viery v jej pravdivosť (O'Callaghan 2012, s. 63).

Salát je druhým pilierom islamu a znamená modlitbu. Nadväzuje na vyznanie viery. Modlitba je odpoveďou Bohu a zdôrazňuje vzťah medzi Bohom a ľudstvom. Zo všetkých náboženských povinností sa tento úkon vykonáva najčastejšie a je takmer všadeprítomný (Denny 1998, s. 74–75). Moslimovia sa modlia päťkrát denne a to na svitaní, na obed, popoludní, za súmraku a večer, ale aj pri rôznych príležitostiach ako sú pohreby a zatmenia. Salát je predpísaný v Koráne, má pevne danú formu, má pevne usporiadané poradie slovných formúl a telesných pozícií, ktoré sú prísne dodržiavané (Denny 1998, s. 75). Termínom salát sú označené predpísané modlitby. Existujú však aj modlitby prosebné, nazývané *dú'a*, ktoré sa môžu vykonávať súkromne a mimo oficiálne stanovený čas predpísaných modlitieb (O'Callaghan 2012, s. 64). Moslimovia sa učia salát už od detstva. Muezzin je služobník v mešite, ktorý z minaretu zvoláva moslimov k modlitbe. Pred modlitbou je potrebná rituálna očista tela. Toto očistenie je znakom nielen fyzickej ale aj vnútornej duchovnej čistoty (O'Callaghan 2012, s. 64). Moslimovia sa modlia tam kde práve sú, keď sú mimo domu často so sebou nosia modlitebný koberček. Je potrebné sa otočiť smerom k Mekke a ak je to možné modlia sa v mešite. Modlitbu vedie *imám*, slúži ako vzor a zároveň udáva tempo vztykov, úklonov, padnutí na tvár a sedov, ktoré sa počas modlitby opakujú (Denny 1998, s. 75). Islam nemá kňazský stav, preto musia byť všetci dospelí moslimovia schopní viesť salát, ak sú k tomu vyzvaní (Denny 1998, s. 75).

Zakát je tretím pilierom islamu. Je to akási náboženská daň, ktorá sa odvádza z určitých druhov majetkov a je povinná pre všetkých moslimov, ktorých majetok presahuje určené minimum (Denny 1998, s. 77). Korán odsudzuje hromadenie majetku zo sebeckých dôvodov. Zakát teda nie je dobročinnosť, ale povinnosť a tí, ktorým Boh požehnal a sú na tom ekonomicky dobre majú pomôcť ľuďom, ktorí nie sú finančne zaistení (O'Callaghan 2012, s. 65). Spolu so salátom je to hlavná súčasť služby Bohu. Zakát symbolizuje hlboký zmysel moslimov pre ummu, teda moslimské spoločenstvo. Veriaci si navzájom hmotne vypomáhajú a zlepšujú tak súdržnosť a bezpečnosť ummy (Denny 1998, s. 78). Moslimovia veria, že bohatstvo je požehnaním od Boha a zakát očisťuje ostatný majetok. Tým, že platia zakát robia skutok prospešný pre obec a podporovať obec znamená uctievať Boha (Denny 1998, s. 78).

Saum je štvrtým pilierom a označuje pôst. Pôst sa má dodržiavať behom svätého mesiaca ramadánu čo je deviaty mesiac z dvanástich lunárnych mesiacov moslimského kalendára a trvá dvadsaťdeväť alebo tridsať dní. Pôst trvá behom tohto mesiaca od svania do súmraku a zdraví jedinci by nemali jesť, piť, fajčiť, vykonávať sexuálne aktivity alebo brať lieky (Denny 1998, s. 78). Jesť je dovolené pred svitaním a večer. Chorí, deti, starí ľudia a ostatné skupiny pôst dodržiavať nemusia, ale kto môže, by ho mal neskôr nahradiť. Moslimovia sa snažia sústrediť na duchovné výhody ktoré z pôstu vyplývajú. Ramadán je mesiac kedy bol Mohamedovi po prvýkrát zjavený Korán (Denny 1998, s. 79). Je to čas duchovnej disciplíny skúmania vlastnej duše a odriekania. Moslimovia v tomto období trávajú svoje večery na zvláštnych modlitebných zhromaždeniach v mešitách, spoločne aj jednotlivito recitujú Korán (Denny 1998, s. 79). Jedným z najväčších prínosov je spoločne zdieľaný pocit príslušnosti k jednému ľudskému rodu, keď sa takmer zmazávajú rozdiely v spoločenskom postavení, bohatstve a iných okolností, ktoré zvyčajne ľudí rozdeľujú (Denny 1998, s. 79). Na záver pôstu sa slávi sviatok, ktorý sa nazýva id al-Fitr, teda Slávnosť prerušenia pôstu. Moslimovia si navzájom posielajú pozdravné pohľadnice a chystajú špeciálne pokrmy (Denny 1998, s. 79). Islam takisto ako mnohé iné náboženstvá verí, že pôst otvára duchovnú podstatu človeka a odriekanie vo vonkajšom svete im pomáha sústrediť sa na ich vnútorný život (O'Callaghan 2012, s. 65).

Hadždž je piatym pilierom islamu a označuje púť do Mekky, ktorá sa koná v mesiaci tomu určenom. Je to jediný pilier, ktorý nie je úplne povinný. Má sa vykonať iba vtedy, keď má pútnik dostatok finančných prostriedkov a dovoľujú mu to rodinné, osobné a zdravotné okolnosti. Je potrebné ju vykonať aspoň raz za život, ale mnohí ľudia ju podnikajú tak často ako im to dovoľujú okolnosti ako prejav duchovnej úcty a vyjadrenie svojej viery (O'Callaghan 2012, s. 65). Hadždž nasleduje po období pôstu. Ľudia, ktorí nemôžu uskutočniť svoju púť do Mekky môžu hadždž splniť tak, že vykonajú niečo iné čo sa pre nich stane symbolom cesty k Bohu, napríklad dobročinný skutok . Pre moslimov je taktiež dôležitý spoločenský aspekt púte (O'Callaghan 2012, s. 65). Do Mekky cestuje v rovnakej dobe množstvo pútnikov z celého sveta. Veriacemu, ktorý absolvoval hadždž prislúcha čestný prívlastok *hádždž*, ktorý môže do konca života používať ako súčasť mena (Denny 1998, s. 80). Púť je dôležitým rysom mnohých svetových náboženstiev.

3.1.4 Púť v kresťanstve

V kresťanstve sa taktiež rozvinula pútnická prax. Na rozdiel od islamu, kresťanská púť nepatrí medzi povinnosti a je dobrovoľná. Dôvody na vykonanie púte sa počas kresťanských dejín menili a v minulosti mohlo byť putovanie uložené hriešnikom ako forma pokánia. Niektorí kresťania verili, že ich hriechy sa nahromadili a je potrebné ich svätým skutkom odčiniť a zmierniť tak niektoré zaslúžené tresty. Preto podnikali púte bez ohľadu na to, či im ich kňaz uložil (Denny 1998, s. 131). V minulosti, tak ako aj v súčasnosti mierili pútnici najčastejšie do Svätej zeme k miestam spájaným s Ježišovým životom alebo k predmetom spätým s jeho životom. Často putovali aj k miestam s pozostatkami významných svätcov, napríklad púť svätého Jakuba do Compostely.

Na púti má človek možnosť posilniť svoju zbožnosť a priblížiť sa k Bohu, navštíviť neznáme miesta a priniesť si odtiaľ suveníry a spomienky, kráčať v Ježišových stopách a dá sa povedať, že sa môže dotknúť posvätna vlastnými rukami (Zbíral 2014, s. 93). Púť môže byť pre niektorých ľudí impulzom na zmenu vlastného života.

3.1.5 Uctievanie svätých

V kresťanskom ponímaní je svätec osoba, ktorá je svätá, dokáže konať zázraky, prípadne zomrela mučeníckou smrťou alebo je stredom uctievania určitého kultu a niekedy všetko dokopy (Denny 1998, s. 127). Oficiálne vyhlásenie za svätého je komplikovaný a dlhodobý proces. Cirkev pre tento účel vytvorila doktrinálnu a inštitucionálnu štruktúru, ktorá je veľmi zložitá. V minulosti dokonca vznikla teória, že svätci vďaka mnohým cnostiam vytvárajú pokladnicu zásluh, z ktorej môže pápež rozdávať kajúcim sa hriešnikom, ktorí si kúpia odpustky (Denny 1998, s. 126). Hlavnými svätými rímskokatolíckej cirkvi sú Ježiš a Panna Mária a jej mariánsky kult.

Niektoré reformné kresťanské hnutia spochybňovali kult svätých. Väčšina reformovaných cirkví sa síce nevzdala úcty k niektorým významným postavám kresťanstva, avšak odmieta uctievanie spodobovania svätých alebo ich úlohu ako prostredníkov medzi Bohom a človekom (Zbíral 2014, s. 93).

V Koráne sa nikdy nehovorí o posvätnosti osôb a svätcov neuznáva. Podľa Koránu je svätý Boh, ale ani v tom prípade sa nestretáme s arabským slovom vyjadrujúcim svätosť (Denny 1998, s. 127). Pojem, ktorý sa v islame bežne prekladá ako svätec je *walí* a skôr by sa mal prekladať ako priateľ. V skutočnosti ale moslimovia veria, že niektoré osoby sú obdarené výnimočnou duchovnou silou a požehnaním a veria, že tie osoby toto požehnanie môžu prenášať na ostatných ľudí. Táto moc sa nazýva *baraka*. Kult takýchto walífov vzniká najčastejšie po ich smrti a okolo ich pamiatky a pozostatkov a zastupujú ho rôzne pohrebne svätyne, ktoré sa nachádzajú vo väčšine moslimských oblastí. V Egypte dokonca existuje kult moslimských svätcov súbežne s kultom kresťanských svätcov a niekedy sa navzájom prekrývajú alebo sa dokonca v niektorých obdobiach miešajú (Denny 1998, s. 127).

3.1.6 Vnímanie spásy a večného života

Väčšina náboženstiev má nejakú náuku o spáse, možnosť prežívania stavu, ktorý je lepší ako to, čo prežívame v normálnom, pozemskom živote (Denny 1998, s. 68). Slovo spása síce nie je univerzálne, ale stretávame sa s ním aj v islame aj v kresťanstve.

Vysokým cieľom moslimov je blaženosť. Toto slovo používajú častejšie ako spása. Veria, že iba Boh dokáže vyvolať stav blaženosti, ale k tomu je takisto potrebné ich vlastné úsilie. Znamená to, že Boh zachráni kajúceho sa hriešnika, ktorý sa snaží o nápravu prostredníctvom pokánia a dobrých skutkov, ktorým predchádzali určité poklesky alebo pochybnosti, ale neprijme pokánie od neveriaceho človeka na prahu smrti. Moslimovia uznávajú hriech a jeho dôsledky. Božia starostlivosť a vedenie v Koráne, neustála prítomnosť a zľutovanie Boha je pre nich všetko potrebné na to, aby boli ľudia navrátení späť k pravde, pretože v ich pravej podstate nie je nič zlé, čo by sa nedalo zvrátiť. Blaženosť na tomto svete pre moslimov predstavuje podobu požehnaného života, to znamená napríklad veľká šťastná rodina, množstvo dobytky a všeobecná úcta okolia, ale aj vnútorné stavy radosti, trpezlivosti, viery v ťažkých časoch. Najväčším úspechom a blaženosťou je pre nich trpezlivosť, ktorá im pomôže prekonať všetky životné prekážky. Nevnímajú to ako pozemské šťastie, ale ako odovzdanie sa Bohu. Blaženosť v nasledujúcom živote je podľa moslimov večná. V Koráne sú popísané nebeské záhrady, raj, kde je všetkého dostatok, vegetácie, vody a aj žien, ktoré ich budú obsluhovať. Je to

miesto neustálej chvály a oslavy Boha. Niektorí moslimovia v tomto opise vidia hlbšiu rovinu a symboliku, ktorá presahuje tento fyzický popis a zmyslový život (Denny 1998).

V kresťanstve je príbeh Ježiša Krista považovaný za príbeh spásy. Syn Boží bol zoslaný na Zem, aby prostredníctvom svojej smrti na kríži, odčinil hriechy ľudstva a zmieril ho tak s Bohom. Jeho smrť a odčinenie hriechov predstavuje pre ľudí vykúpenie, každý človek je vďaka tomu vykúpený. Hriech je vnímaný ako urážka Boha, neposlušnosť voči nemu a odmietnutie jeho lásky. Podľa kresťanskej tradície sa všetci ľudia narodia s dedičným hriechom. Dedičný prvotný hriech Adama a Evy zbavil všetkých ľudí milosti a preto podliehajú nevedomosti, utrpeniu a smrti a sú náchylní na zlo a hriech. Ježišovo zmŕtvychvstanie a nanebovstúpenie je ľuďmi vnímané ako porážka smrti a kresťania, ktorí v neho veria a budú ho nasledovať budú spasení, budú mať istotu večného života s ním v nebi (O'Callaghan 2012). Nebo predstavuje blažený stav duše, v ktorom človek zažíva len čistú a úplnú lásku v prítomnosti Boha. Tento život v nebi je večný a neexistuje v ňom žiadne utrpenie. Spása môže byť vnímaná aj ako prítomná skúsenosť. Zážitkom spásy veriaci pociťujú vyslobodenie z ich úzkosti, vnútornej viny a hriešnosti. Spása je takmer vždy sprostredkovaná obradom. Cez Krista veriaci prechádza od pokánia a odpustenia k novému životu v Kristovi a prijatiu Ducha svätého. Duch svätý reprezentuje stálu prítomnosť Boha v ich životoch. Spásu vnímajú ako záchranu od večného zatratenia duše (Frankiel 1996).

3.2 Rituály a ich význam

Kresťanstvo býva niekedy vnímané ako náboženstvo, ktoré sa zaoberá viac textami a dogmami ako rituálmi. Rituály však zastávajú v dejinách kresťanstva a kresťanskom živote dôležité miesto (Zbíral 2014, s. 87).

Súhrn rituálov, obradov a ďalších aktivít s tým spojených sa v antropológii a religionistike nazýva kult, kresťania hovoria skôr o liturgii (Zbíral 2014, s. 87). Sviatosťami sa nazývajú niektoré významné rituály. Sviatostí je sedem a patrí medzi ne krst, birmovanie, eucharistia, sviatosť zmierenia, pomazanie chorých, sviatosť kňazstva a manželstvo. Pohreb kresťania nepovažujú za sviatosť a v kresťanských spoločnostiach je pritom sociálne i psychologicky významným rituálom. Niektoré kresťanské rituály sa

zachovali od počiatkov kresťanstva a iné sa vyvinuli v priebehu storočí (Zbírál 2014, s. 87).

Krst patrí medzi iniciačné rituály. Je to základný obrad kresťanského zasvätenia. Krst v kresťanskom ponímaní zmýva hriechy a obnovuje spoločenstvo s Bohom a tým pokrstenému otvára cestu ku spásu. Symbolicky pripodobuje krsteného k Ježišovi zostupujúcemu do hrobu a potom k jeho zmŕtvychvstaniu ponorením a vytiahnutím z vody (Zbírál 2014, s. 89). Krst prebieha ponorením krsteného pod vodu alebo jeho poliatie vodou, čím sa napodobňuje Ježišov krst v rieke Jordán. Birmovanie je iniciačný obrad, pôvodne pomazanie veriaceho posväteným olejom. Absolvovaním tejto sviatosti sa veriaci stáva podobný Kristovi a dostáva dar Ducha svätého (Denny 1998, s. 98). Sviatosť birmovania sa vykonáva od počiatku kresťanstva a ustanovená bola Ježišom Kristom. Eucharistia je základnou súčasťou liturgie a zostala jadrom kresťanskej spoločnosti (Denny 1998, s. 99). Kresťania si prijímaním chleba a vína pripomínajú Poslednú večeru, prijímajú božiu milosť a vyjadrujú svoju vďaku za spasenie. Veriaci počas bohoslužby prijatím chleba a vína symbolicky prijme telo Ježiša Krista a jeho krv. Sviatosť zmierenia alebo aj svätá spoveď zahŕňa vyspovedanie hriechov a pochybení veriaceho kňazovi a následné odpustenie hriechov. Ako sviatosť zmierenia sa svätá spoveď začala zavádzať až vo vrcholnom stredoveku (Vondruška a Vondrušková 2014, s. 117). Pomazanie chorých je udeľované chorým a zomierajúcim alebo osobám v smrteľnom ohrození. Hovorí sa mu aj posledné pomazanie a má človeku dodať silu a pripraviť ho na smrť (O'Callaghan 2012, s. 23). Pri sviatosti kňazstva získava osoba vysvätená na kňaza právo udeľovať rozhrešenie v mene Boha a môže slúžiť sväté omše. Manželstvo je považované za posvätný zväzok medzi mužom a ženou. Pohreb bol spočiatku v kresťanstve radostnou udalosťou, tragický podtón nabera až od 8. storočia. K obradu sa niekedy pripájali ranné a večerné pobožnosti a bohoslužba za zomrelého. Zomrelý sa ukladá do zeme v rakve. S pohrebom sa často spája aj pohrebná hostina. V súčasnej dobe povoľuje rímskokatolícka cirkev aj kremáciu (Pavlincová a Horyna 2003, s. 418).

Oficiálne obrady ako sú piliere islamu ale aj obrady z oblasti spoločenských vzťahov a etikety sú založené na zložitej sústave zásad a tie na rôznych úrovniach riadia život jednotlivca i obce (Denny 1998, s. 138).

Pri posudzovaní vecí i chovania je u moslimov rozšírený dualistický prístup, ktorý riadi aj vykonávanie obradov. Termínom *halál* sa označuje to, čo je dovolené a *harám*

označuje to, čo je zakázané. Všetko čo je Bohom povolené a zakázané sa nachádza v Koráne a sunne. Najbežnejšie sa to v každodennom živote vzťahuje na jedlo. Moslimovia môžu konzumovať väčšinu potravín, zakázané je však bravčové mäso, krv, alkohol, zdochliny, jedlo zasvätené modlám a všetko mäso, kvôli spôsobu akým bolo zviera zabité. Mal by sa totiž dodržiavať islamský spôsob porážky (Denny 1998, s. 138–139). Premýšľanie o tom čo je halál a čo je harám sa okrem jedla týka aj každodenného života, napríklad bohoslužieb, manželstva a rozvodu, sexuálneho života, obliekania, nosenia šperkov a voňaviek, etikety a medziľudských vzťahov, športu a zábavy, vzťahov s nemoslimami, obchodných záležitostí a mnohých iných vecí (Denny 1998, s. 139).

V islame neexistuje žiadny formálny rituál pre ľudí, ktorí sa chcú stať moslimami a vyznávať islam, musia len predniesť šahádu a sú prijatí do ummy. V islame je zdôrazňovaný priebeh vývoja človeka v hotovú ľudskú bytosť (Denny 1998, s. 142). Tohto vývoja sa týkajú rituály spojené s narodením, detstvom a dospievaním. Obriezka je v moslimskej komunite považovaná za všeobecný symbol identity moslimských mužov (Denny 1998, s. 141). Symbolizuje kultúrnu a biologickú potenciú muža ako plnohodnotného moslima a príslušníka ummy. Ten má právo využívať všetky výsady, ale taktiež nesie zodpovednosť za jej fungovanie (Denny 1998, s. 141). Je to chirurgické odstránenie predkožky penisu a väčšinou sa vykonáva u chlapcov pred pubertou. Niektorí chlapci ju podstupujú na začiatku puberty a vtedy sa stáva, že sa obriezka spojí s prvou úplnou recitáciou Koránu (Denny 1998, s. 141). V niektorých oblastiach sa obrezávajú aj dievčatá. Tento akt je však kultúrnym zvykom a nepovažuje sa za náboženský obrad. Svadby sú v moslimskom svete príležitosťou k bujarej oslave a vo väčšine oblastí v tradičnom prostredí rodičia sprostredkovávajú sobáš a vyberajú partnera. Mladé ženy si nemôžu samé hľadať manžela, ale majú právo uviesť svoje prania alebo odmietnuť vybraného muža (Denny 1998, s. 142). Svadobný obrad zahŕňa spísanie a uzatvorenie zmluvy medzi partnermi, zmluvu podpisuje ženích a nevestin zástupca, často býva odrecitovaný úryvok z Koránu a prednesená krátka reč. Na celý obrad dohliada vládny úradník, ktorý nezastupuje kňaza ale má právnu zodpovednosť (Denny 1998, s. 144). V islamskom náboženstve prebieha pohreb odlišne ako v kresťanskej kultúre. Moslimovia nepraktikujú pomazanie chorých a preto by mal zomierajúci človek pred smrťou obrátiť hlavu k Mekke a predniesť šahádu, ktorá ho má pripraviť na výsluch anjelov smrti (Denny 1998, s. 145). Podľa islamského zákona by mal byť človek pochovaný v deň jeho smrti. Pochovávať sa však nesmie po západe slnka. Telo musí byť rituálne očistené podľa

presných pravidiel a nie je povolené ho nijak konzervovať, ani ukladať do rakvy, zabalí sa do bielej plachty tak, aby bola mŕtvola celá zakrytá a do hrovej jamy je uložená na boku a tvárou k Mekke. Pri hrobe sa prednesie pohrebná modlitba a recituje sa Korán. Iný prípad predstavujú islamskí mučeníci. Mučeníka nie je potrebné po smrti umývať, pretože jeho rany sú považované za očistu a neprednáša sa ani pohrebná modlitba. Boh odmeňuje mučeníka okamžitým prijatím do raja (Denny 1998, s. 146). Mučeníkom nie je len bojovník a ochranca islamu, ale môže to byť každá osoba, ktorá zomrie pri recitácii Koránu alebo pri vykonávaní iných zbožných úkonov, ale aj pútnik, ktorý zomrie pri hadždzi (Denny 1998, s. 146).

3.3 Náboženská štruktúra a organizácia

Cirkev je náboženská organizácia, ktorá združuje príslušníkov rovnakej viery a kultu a spravidla býva hierarchicky usporiadaná (Pavlincová a Horyna 2003, s. 260).

Prvotne nemalo kresťanstvo žiadnu cirkevnú organizáciu a v 1. storočí fungovalo prostredníctvom apoštolov, prorokov a učiteľov, teda prostredníctvom veriacich, ktorí mali schopnosti viesť ostatných ľudí (Vondruška a Vondrušková 2014, s. 124). Cirkev sa dala rozdeliť do troch stavov, patrili tam laici, diakoni a biskupi s presbytermi alebo staršími v zmysle cirkevnej administrácie. Kňazstvo sa stalo stavom podliehajúcim biskupskej autorite, pretože pribúdala počet kňazov. Každý z troch stavov mal svoje úlohy, tie sa navzájom dopĺňali a svoju jednotu komunita potvrdzovala v obradoch eucharistie (Frankiel 1996, s. 102). Biskupi získali vodcovské postavenie pravdepodobne už od 4. storočia a od roku 455 mohla cirkev slobodne získavať a hromadiť hnutel'ný aj nehnuteľný majetok a taktiež bola oficiálne posvätená rola biskupov ako vodcov kresťanských obcí (Vondruška a Vondrušková 2014, s. 124). Arcibiskupi a kardináli sa objavili v dobe keď cirkev potrebovala jasnú hierarchickú organizáciu (Frankiel 1996, s. 102). Štruktúra rímskokatolíckej cirkvi je absolútne centralizovaná na jej čele stojí pápež. Pod ním sa nachádzajú kardináli, arcibiskupi, biskupi a kňazi. Postavenie pápeža v cirkvi a spoločnosti je výsledkom dlhého historického vývoja, svoj primát musel vybojovať s biskupmi aj carihradským patriarchom a svetskú moc získaval a strácal v bojoch s európskymi vládcami (Pavlincová a Horyna 2003, s. 402). Pápež je zároveň rímskym biskupom a predsedá komplexnému orgánu nazývanému rímska kúria. Má plnú zákonodarnú, súdnu aj

správnú moc. Kňazom je osoba, ktorá je profesionálnym vykonávateľom a predstaviteľom verejného kultu (Pavlincová a Horyna 2003, s. 341). Kňazi tvoria v rímskokatolíckej cirkvi zvláštnu skupinu nazývanú klérus, ktorá je od laikov oddelená špeciálnou ordináciou, tá zaisťuje apoštolskú sukcesiu a poníma kňazstvo ako sviatosť. V protestantizme sa na rozdiel od rímskokatolíckej cirkvi rozvinula myšlienka všeobecného kňazstva a tá ruší ostrú hranicu medzi klérom a laikmi (Pavlincová a Horyna 2003, s. 341). Sama rímskokatolícka cirkev sa považuje za prvého nástupcu cirkvi založenej apoštolom Petrom, prvým rímskym biskupom (O'Callaghan 2012, s. 22).

Katolícke poňatie cirkvi odkazuje prostredníctvom apoštolskej postupnosti na kontinuitu cirkvi s činnosťou a učením apoštolov a ich prostredníctvom s Ježišom. Apoštolskou postupnosťou rozumieme trvalú nadväznosť svätenia kňazstva od čias apoštolov, tí svoje poslanie prijali od Krista a ich nástupcami sú biskupi, ktorí svätia ďalšie kňazstvo (Pavlincová a Horyna 2003, s. 462). Nikdy sa nepodarilo dôsledne presadiť ideál viditeľnej jednoty cirkvi a herézy sprevádzali katolícku cirkev po celý čas jej existencie (Pavlincová a Horyna 2003, s. 260). Schizma alebo aj rozkol je formálne a vedomé prerušenie jednoty s cirkvou a na rozdiel od herézy sa v zásade nedotýka doktrínálnych otázok, ale týka sa iba organizačného začlenenia v cirkvi a v rímskokatolíckom prostredí je spájané s odopretím poslušnosti pápežovi (Pavlincová a Horyna 2003, s. 452). Dôležitá schizma sa udiala v roku 1054, keď sa kresťanstvo rozdelilo na západné a východné a vznikla pravoslávna cirkev. Aj rímskokatolícka aj pravoslávna cirkev sa považujú za katolícke (Pavlincová a Horyna 2003, s. 260).

Protestantizmus priniesol ohľadom ponímania cirkvi dve stanoviská. Prvým a konzervatívnejším stanoviskom je že síce je cirkev viditeľným telom, jediným v božom zámere, ale je pod autoritou božieho slova, ktorým je reformovaná (Pavlincová a Horyna 2003, s. 261) Druhým názor predpokladal, že cirkev je neviditeľným telom a hlavne viera je podstatná pre spásu človeka a jeho príslušnosť k cirkvi. Napriek tomu by sa človek mal usilovať o vonkajšiu viditeľnú organizáciu, ktorá by sa čo najviac blížila k tej pravej, neviditeľnej aj napriek tomu, že s ňou nemôže byť identická (Pavlincová a Horyna 2003, s. 261). Protestantizmus kladie dôraz na autoritu Písma, význam osobnej viery v Boha a božia milosť je prioritou pre spásu. Taktiež odmietol mníšstvo, inštitúciu pápežstva, kňazský celibát a nemá jednotné organizačné centrum (Pavlincová a Horyna 2003, s. 426).

V islame neexistuje cirkev, sviatosti a formálne inštitúcie kňazstva alebo mníšstva. Odmietanie akéhokoľvek prostredníka medzi človekom a Bohom patrí hlavným zásadám islamského učenia, avšak v dnešných moslimských spoločnostiach môžeme postrehnúť rôznorodé názory a postoje, napríklad odmietanie duchovenstva, úctu k náboženským vzdelancom alebo požiadavky vedúcej úlohy pre duchovenstvo v štáte. Niektoré funkcie súvisiace s vieroukou, bohoslužbami, právom a vzdelaním vykonávajú činitelia, ktorých by sme však mohli zahrnúť pod voľné chápané záhlavie duchovenstva (Kropáček 2011, s. 225). Duchovenstvo však nemá veľa spoločné s kňazským stavom v rímskokatolíckej cirkvi. Ich označenie, postavenie aj vonkajšie znaky môžu byť rôzne, líšia sa podľa jednotlivých moslimských oblastí. Označenie *šajch* označuje duchovného ale aj hodnostára mimo duchovnú sféru, napríklad starostu a používa sa aj ako zdvorilostné oslovenie staršieho, váženého človeka. Pojem *maulá* sa môže využívať aj vo význame pán, majster, učiteľ, patrón alebo pre vysokopostavenú váženú osobu či už svetskú alebo duchovnú (Pavlincová a Horyna 2003, s. 591). *Ulámá'* sú teologicky aj právne vzdelaní muži, ktorí duchovne usmerňujú ľud a môžu pôsobiť v súkromnej oblasti ako nezávislí odborníci alebo ako zamestnanci náboženských škôl alebo štátu. Termín imám označuje v najširšom význame váženého veriaceho, ktorý stojí v čele spoločnej modlitby. V mešitách väčšinou vykonáva túto funkciu imám, ktorého najme obec. Mešitový imám môže zároveň pôsobiť aj ako chatíb, teda kazateľ, no vo väčších mešitách je niekedy táto funkcia samostatná (Kropáček 2011, s. 226). Vzhľadom k významnému postaveniu šari'ie patria k duchovenstvu taktiež islamskí právnici, *fuqahá'* a tiež moslimovia, ktorí zastávajú sudcovskú funkciu, *qádí* a autoritatívny právny poradca *muftí*. Pri náboženskej výchove moslimskej mládeže plnia dôležitú úlohu učiteľia koránskych škôl (Kropáček 2011, s. 226).

Šari'a je súbor právnych noriem, legislatívou chalífátu, ktorá predstavuje skupinu nariadení a zákazov, ktoré zjavil ľudom Boh. Podľa klasického islamu je šari'a vnímaná ako jednota koránu, tradície a právnej vedy a jej zmyslom je zhrnutie celkového ľudského chovania, činnosti a myslenia do jedného nábožensky – právneho systému (Pavlincová a Horyna 2003, s. 632). Právny poriadok v islame sa dá rozdeliť do troch základných oblastí. Prvá oblasť právne vymedzuje vzťah človeka a Boha, druhá vzťahy medzi ľuďmi, alebo teda človekom a spoločnosťou a tretia oblasť je zameraná na trestné právo, ktoré určuje zakázané, nevhodné činy a stanovuje trest. Ľudské činy sa v šari'i delia na päť kategórií a tými sú povinnosti, činy cnostné, indiferentné, činy Bohu odporné a zakázané (Pavlincová a Horyna 2003, s. 632).

V islame neexistuje rozdiel medzi pojmami štát a cirkev (Pavlincová a Horyna 2003, s. 610). Štát a náboženstvo sú neoddeliteľnou súčasťou jedného celku. Politika je súčasťou Koránu, sunny a neskôr sa stala aj súčasťou právnej vedy. V priebehu dejín sa síce vytvoril rozdiel medzi islamským ideálom a svetskou praxou, no duchovenstvo ani svetská moc nikdy nepopreli právo islamu vyjadrovať sa k politickej praxi, alebo ju korigovať (Pavlincová a Horyna 2003, s. 610). Politika ako správa vecí verejných je v islame priamo spätá s vôľou božou a princípom predestinácie, teda predurčenosťou. V kresťanstve prišlo vďaka novovekej sekularizácii a vzniku moderných štátov k dôslednému oddeleniu štátu od cirkvi a kresťanské náboženstvo sa prenieslo do občianskeho súkromia (Pavlincová a Horyna 2003, s. 419). V islame právo vychádza z toho, že šari'a je z politického hľadiska princíp, ktorý spochybňuje právnu moc vládcov a môže ich zbavovať suverenity. Držiteľ výkonnej moci nie je nútený k zdieľaniu suverenity alebo ku konzultácii v mocenských otázkach. Veriaci moslimovia môžu z čisto náboženského dôvodu vyvolať spor s politickou mocou alebo s ňou byť v opozícii. Rozdielne založenie svetskej moci a absolútneho božieho zákona podnecovalo v dejinách islamu opozíciu a v hnutiach islamského fundamentalizmu sa používa dodnes. (Pavlincová a Horyna 2003, s. 532). Napríklad charídža, prvá vetva islamu, ktorá sa odštepila pri rozkole, ktorý rozdeľuje moslimov na sunnitov a ší'itov sa chcela vrátiť k princípu beduínskej kmeňovej demokracie založenému na zhode rady starších a vyzdvihnutiu toho najzbožnejšieho, najmúdrejšieho a najstatočnejšieho z vlastných rád (Mendel 2014, s. 54). Vytvorili akúsi sektu, ktorá niekoľko storočí destabilizovala politickú situáciu v chalifáte: Niekdajší radikálni bojovníci a doktrinári sa zmenili v relatívne umiernené alternatívne komunity, ktoré ale aj tak stoja mimo hlavný prúd sunny (Mendel 2014, s. 57; Pavlincová a Horyna 2003, s. 556).

3.4 Posvätné texty

Posvätné texty vo väčšine spoločností plnili v minulosti okrem náboženskej funkcie aj funkciu edukačnú, zvyšovali gramotnosť, ale slúžili aj na udržanie autority (Posvätné texty 12.5.2017- online).

3.4.1 Islamské texty

Posvätnou knihou moslimov je Korán. Jeho slovný základ znamená recitovať a prednášať to, čo bolo nadprirodzenou silou zjavené. Je to niečo, čo má byť recitované a prednášané (Křikavová 2002). Moslimovia veria, že slová Koránu zvestoval Mohamedovi priamo Boh prostredníctvom archanjela Gabriela. Zapísané však boli až po jeho smrti.

Korán bol napísaný v arabskom jazyku a táto jeho verzia sa považuje za najposvätejšiu a má sa používať. Pre tých, čo nehovoria arabsky je ale povolené mať kópiu v ich rodnom jazyku. Všetky tieto verzie Koránu sa ale skôr chápu ako komentár k arabskej verzii a nie ako rovnocenná alternatíva (O'Callaghan 2012). Korán sa delí na 114 kapitol teda súr a základom každej súry je ája, čo znamená verš. Veršov je vyše 6600 a jednotlivé súry sú rôzne dlhé. Okrem úvodnej súry sú súry v Koráne mechanicky radené od najdlhšej po najkratšiu. Mohamedove zjavenia sú v Koráne rozdelené do dvoch častí. Časť, ktorá pojednáva o zjaveniach v Mekke popisujú mekkánske súry, tie popisujú jeho boj s diablom. Pojednávajú o odmene a treste za vykonané skutky a zaoberajú sa skôr emóciami a záležitosťami srdca. Oslovujú ľudstvo ako celok. Druhú časť tvoria medínske súry, tie odrážajú dobu, keď Mohamed zakladal svoje spoločenstvo a snažil sa vytvoriť stabilizovanú spoločnosť, popisujú čo je povolené, zakázané či povinné (O'Callaghan 2012, s. 61).

Hlavným posolstvom Koránu je, že Boh je transcendentálny, stojí nad všetkým ostatným a nachádza sa v samotnom strede celkovej existencie. Človek je začlenený do vesmíru, verí sa, že Korán vysvetľuje, aké miesto človeku prislúcha v rámci celkového stvoreného rádu (O'Callaghan 2012).

Veľký vplyv má v islame aj súbor textov, ktorý sa nazýva hadísy. Hadísy sú súhrnom Mohamedovho učenia, tvorí ich viacero kníh a sú považované za slová Mohameda alebo jeho spoločníkov. Slúžia k úplnejšiemu porozumeniu Koránu (O'Callaghan 2012).

Z komparatívneho hľadiska je pochopenie Koránu v moslimskom prostredí podobné pochopeniu Krista v kresťanskom svete (Denny 1998, s. 91). Oboje má charakter „Slova“, ktoré zostúpilo k veriacim do ich sveta, raz v podobe Ježiša z Nazaretu alebo v podobe knihy a jej živej recitácie (Pavlincová a Horyna 2003, s. 27). Pri porovnávaní

medzináboženských symbolických foriem sa prijímanie prirodzenosti Alaha prostredníctvom recitácie Koránu môže javiť ako analogické kresťanskej sviatosti prijímania Kristovho tela a krvi (Pavlincová a Horyna 2003, s. 27).

Mnoho moslimov číta Korán každý deň a ich individuálne aj kolektívne chovanie je mu podriadené. Pristupujú k nemu s veľkou úctou, nikdy sa nepokladá na podlahu a býva zabalený v látke a umiestnený na špeciálny stolík alebo poličku (O'Callaghan 2012, s. 62). Nesmie sa naň nič ukladať ani doň vpisovať poznámky. Interpretácia Koránu je viazaná zákonom, ktorý sa nazýva doktrína odvolaní. Ak si dve pasáže protirečia alebo sa nahrádzajú, platí vždy novšia verzia, ktorá nahrádza staršiu, pretože sa mohli zmeniť okolnosti v spoločnosti alebo v konkrétnej situácii (O'Callaghan 2012, s. 62). Vedieť celý Korán naspamäť je u moslimov považované za záslužný čin. Tí, ktorí sa ho dokážu naučiť sú uctievaní ako strážcovia zjavenia (Denny 1998, s. 92). Výklad Koránu býva označovaný ako *tafsír*, teda vysvetlenie. Tafsír môže byť napríklad doslovný, racionalistický alebo alegorický.

3.4.2 Kresťanské texty

Sväté texty kresťanstva obsahuje jediná kniha Biblia, ktorú tvorí viacero dielčích kníh. Je to súbor starovekých textov inšpirovaných Bohom a delí sa na dva hlavné oddiely. Tými sú- Starý a Nový zákon. Starý zákon je staršia a dlhšia časť Biblie, obsahuje židovské posvätné texty. Bol napísaný hebrejsky a niektoré časti aramejsky. Kresťania ho delia na 4 časti a tými sú Pentateuch, teda 5 kníh Mojžišových, historické spisy, mudroslovné a prorocké knihy. Samotný Ježiš nenapísal nič o čom by sa vedelo. Nový zákon je druhá časť Biblie, ktorá obsahuje texty napísané Ježišovými súčasníkmi a ich duchovnými nasledovateľmi (O'Callaghan 2012). Všetky spisy boli napísané v gréčtine. Tvorí ho 27 kníh. Nový zákon nadväzuje na Starý a prezentuje Ježiša ako mesiáša, spasiteľa. Biblia je najviac tlačenou a prekladanou knihou na svete.

Biblia nie je v kresťanskom ponímaní vnímaná ako priame zjavenie od Boha, ako je to pri Koráne, ale je svedectvom o božom zjavení, vyrozprávané prostredníctvom dejinných udalostí. Mnoho autorov sa spolupodieľalo na písaní Biblie. Vrcholom je Ježišov príbeh. Biblia býva po častiach predčítavaná pri bohoslužbách, jej kratšie oddiely sú základom kázania (Pavlincová a Horyna 2003, s. 250).

Kresťania nie sú jednotní v názore na to, akú veľkú autoritu treba historickým príbehom v Biblii prisudzovať. Niektorí kresťania, napríklad Evanjelici Biblii pripisujú absolútnu autoritu, neveria že by mohla obsahovať chyby. Katolíci zase berú Bibliu skôr ako komunitnú výpoveď. Berú Bibliu ako pravdivú, ale nie v doslovnom zmysle, skôr v zmysle, ktorý vypovedá o Bohu. Ďalším názorom je to, že je autoritatívnym dielom, ktoré ale môže byť interpretované v rôznych súvislostiach a verí sa, že učenie Biblie nie je statické ani zviazané s jedným teologickým pohľadom (O'Callaghan 2012, s. 31). Niektorí ľudia ju považujú za historický záznam a cenného sprievodcu, ale nepripisujú Biblii väčšiu autoritu. Odbor ktorý sa zaoberá kritickým skúmaním a výkladom biblie sa nazýva biblistika. Rímski katolíci uznávajú zvláštnu skupinu kníh, ktorá je zahrnutá do ich Biblie a nazýva sa apokryfy (O'Callaghan 2012, s. 31).

3.5 Náboženské stavby, bohoslužby a sviatky

Muslimské bohoslužby sú svojím charakterom a priebehom skôr spoločenskou záležitosťou a miestom ich konania je mešita. V piatok napoludnie sa väčšinou v mešite modlí celé spoločenstvo, pretože súčasťou modlitieb je aj kázanie. Piatok je svätý deň islamu. Všetkých moslimov, aj keď sa modlia doma v súkromí, spája záväzok uctievania jediného Boha a centrum modlitieb, ktorým je sväté mesto Mekka (O'Callaghan 2012, s. 67). Kresťanské bohoslužby sa odohrávajú v kostoloch a spoločným znakom pre všetky kresťanské cirkvi a hnutia je zborový spev piesní. Pre kresťanov je sviatočným dňom nedeľa. Kresťanská bohoslužba sa delí na dva hlavné celky. Ústrednou časťou prvého celku je okrem modlitieb čítanie z Biblie a centrálnou časťou druhého celku je eucharistia a po nej nasleduje prijímanie (Zbíral 2014, s. 92).

Mešita je miesto, kde veriaci dávajú najavo dvoje podriadenie Bohu a to aj fyzicky prostredníctvom klaňania a prostrácie, čo je padnutie na tvár pred Bohom (O'Callaghan 2012, s. 67). Je hlavným centrom muslimskej spoločnosti a primárne je to miesto určené k modlitbe a bohoslužbe. Zahŕňa však aj administratívne centrá, vzdelávacie priestory a miestnosti určené k rôznym spoločenským aktivitám (O'Callaghan 2012, s. 67). Niektoré muslimské krajiny zakazujú vstup nemoslimov do mešity. Sami muslimovia sa musia pred vchodom vyzuť a správať sa slušne. Mešita by mala byť jednoduchá a priestranná, aby sa veriaci sústredil len na rozhovor s Bohom. Zobrazenia Boha alebo Mohameda sú prísne

zakázané. Umiestnenie mešity je tiež veľmi dôležité, nemala by byť postavená na znečistenom mieste, napríklad ani vedľa pivovaru a hlavný priestor určený k modlitbe by mal byť situovaný tak, aby boli veriaci otočení smerom k Mekke. V stene je vždy výklenok, ktorý udáva správny smer modlitby. Zvyčajne máva mešita pravouhlý pôdorys. V mešite sa nachádza aj kazateľňa, ktorá sa využíva pri každej bohoslužbe s kázaním, napríklad pri piatkovej spoločnej modlitbe (Denny 1998, s. 77). V mešitách nie sú lavice (Obr.4), podlaha musí byť čistá a veriaci sa modlia na zemi. Nachádzajú sa tam lampy a knižnica so svätými knihami a náboženskými textami. V mešitách sa tiež nachádzajú priestory určené k očiste, bývajú to priestory určené zvlášť pre mužov a zvlášť pre ženy. Vedľa mešity alebo na nej sa nachádza minaret odkiaľ muezín zvoláva k modlitbe. Minaret je univerzálny symbol islamu a toto slovo je odvodené z arabského označenia pre maják čo symbolizuje navádzanie ľudu na priamu cestu islamu (Denny 1998, s. 77). V dostatočne veľkej a významnej mešite môže bývať imám so svojou rodinou (O'Callaghan 2012, s. 67).

Obr.4 vnútro mešity – kazateľňa a výklenok

Kostol je špeciálna stavba (Obr.5), kde sa odohrávajú kresťanské bohoslužby a vykonávajú aj ďalšie formy verejného aj súkromného kultu. Podľa funkcie a pôsobnosti sa rozlišujú napríklad, biskupské kostoly, tými sú dómy a katedrály, farnícke a kláštorné kostoly, kaplnky, pútnicke kostoly (Pavlincová a Horyna 2003, s. 350–351). Architektúra a vzhľad kostolov sa menil podľa obdobia, v ktorom bol kostol postavený. Hlavnými časťami kostola sú vstupný portál, veža, presbytár, čo je časť kostola okolo hlavného oltára, hlavná loď a sakristia, je to vedľajšia miestnosť kostola, ktorá slúži na prípravu

kňazov pred bohoslužbou a uskladnenie bohoslužobných predmetov. Kostoly bývajú vyzdobené rôznymi sochami, relikviármi, ikonami a obrazmi s vyobrazeniami Ježiša Krista, ostatných svätých a významných náboženských udalostí. Oltár je významnou súčasťou vybavenia chrámu a prebieha na ňom eucharistia (Zbíral 2014, s. 94). V kostole sa taktiež nachádza špeciálna uzavretá kabína, ktorá slúži k svätej spovedi. Laický správca kostola je kostolník. Kresťanská kultúra taktiež utvára a pretvára formovanie krajiny. Kostoly, kláštory, cintoríny, ale aj pútnické kaplnky alebo kríže a v západnom kresťanstve aj krížové cesty, sú vidieť na rôznych miestach (Zbíral 2014, s. 95).

Obr. 5 Vnútro rímskokatolíckeho kostola, lavice, oltár, obrazy a sochy Ježiša a ostatných svätých (Zdroj: <http://hmnitra.fara.sk/dejiny.html>, cit. 12.5.2017)

Behom roka slávia kresťania viaceré sviatky. Medzi najvýznamnejšie patria Vianoce, Veľká noc, Zjavenie Pána a pôst. *Vianoce* sú sviatok trvajúci od 24. do 26. decembra, oslavuje Ježišovo narodenie a predchádza mu obdobie nazývané advent, ktoré trvá asi štyri týždne. Pre toto obdobie sú charakteristické adventné piesne, takzvané koledy. Na Štedrý večer a Boží hod, teda 24. a 25. decembra, sa konajú špeciálne bohoslužby a ľudia sa obdarúvajú darmi. *Zjavenie Pána* alebo známe aj ako Traja králi je sviatok, ktorý sa slávi 6. januára a pripomína udalosť, keď sa traja mudrci z východu prišli pokloniť Ježišovi a priniesli mu svoje dary. *Pôst* trvá 40 dní a pripomína Ježišovu cestu do púšte, kde ho pokúšal diabol. V tomto období si kresťania odopierajú niektoré pôžitky a pre mnohých je to duchovná príprava na Veľkú noc (O'Callaghan 2012, s. 34). *Veľká noc* je pohyblivý sviatok, ktorý sa viaže k jarnej rovnodennosti a slávi sa buď v marci alebo apríli. Toto obdobie pripomína posledné Ježišove dni, jeho ukrižovanie na Veľký piatok až

po jeho zmŕtvychvstanie. Veľkonočná nedeľa je deň, keď sa konajú slávnostné bohoslužby, kostoly sú vyzdobené kvetinami a slávi sa Ježišovo víťazstvo nad smrťou.

Moslimovia taktiež oslavujú mnoho sviatkov. Medzi najdôležitejšie patrí sviatok *Muharram*, ktorý oslavuje hidžru a je to vlastne moslimský Nový rok. Pripomína moslimom počiatky ich viery. *Maulid* je sviatok na počesť narodenia proroka Mohameda a slávi sa tretí mesiac. Šíiti a sunniti ho slávia v rôzne dni. *Ramadán* je deviaty mesiac islamského kalendára a je obdobím prísneho odriekania. Je to pohyblivé obdobie a jeho presný dátum súvisí s pozorovaním Mesiaca po nove. Náboženské obrady počas tohto mesiaca zdôrazňujú jeho dôležitosť. *Íd al-Fitr* je čas osláv, ktorý označuje koniec Ramadánu (O'Callaghan 2012, s. 68). *Íd al-Adhá* alebo aj sviatkom obeti je sviatok, ktorým si moslimovia pripomínajú udalosť keď Boh skúšal Abraháma tak, že mu prikázal obetovať svojho syna Izmaela. Boh potom nahradil Izmaela baranom a toho potom Abrahám obetoval. Behom tohto sviatku sa obetávajú zvieratá. Sviatok sa koná na konci hadždžu, putovného obdobia (O'Callaghan 2012, s. 68).

3.6 Vnímanie rodiny

V rannom kresťanstve sa kládol veľký dôraz na rodinnú jednotku, podporovalo sa manželstvo muža a ženy. Kládol sa veľký dôraz na tradičnú svadbu a výchovu detí. Na druhej strane stáli askéti, ktorí odchádzali na púste miesta. Paradoxne, vplyv a moc sa udržiavala v kláštorných komplexoch a u vysoko postavených duchovných, ktorí žili v celibáte (O'Callaghan 2012, s. 35). Takisto v súčasnosti prisudzuje kresťanstvo rodine veľký význam, je základnou stavebnou jednotkou spoločnosti, trvá na manželstve medzi mužom a ženou. Od 20. storočia klesá počet cirkevných obradov na Západe a znižuje sa vplyv tradičného cirkevného učenia na každodenný život (O'Callaghan 2012, s. 35).

Pre mnohé cirkvi je náročné prijímať rozvedené osoby alebo osoby, ktoré absolvovali iba civilný svadobný obrad (O'Callaghan 2012, s. 35). Rozvod je vo väčšine evanjelických denominácií povolený, ale len ako krajná možnosť. Napríklad evanjelická cirkev augsburského vyznania zastáva učenie o nerozlučiteľnosti manželstva. Je na uvážení pastora či po období odpustenia a pokánia schváli druhý sobáš (Bugel 2013, s. 154). V Poľsku ale aj na Slovensku je v tejto cirkvi potrebný súhlas biskupa pokiaľ je jeden alebo sú obaja partneri rozvedení (Bugel 2013, s. 154). Pre katolíkov je sviatosť

manželstva nezrušiteľná a v cirkvi neexistuje rozvod v takom zmysle, ako je známe v civilnom práve (Kalinská 2013, s. 35). Manželstvo môže byť iba vyhlásené za neplatné, nulitné a teda neexistujúce alebo v špeciálnych prípadoch sa môže jednať o udelenie výnimky a rozviazanie manželstva.

V ranne modernej dobe, približne v rozmedzí rokov 1500 až 1750 sa v kresťanstve sexualita a otázky identity a rozdielnosti udržiavali na uzde dvoma kontrolnými činiteľmi. Externými činiteľmi boli súdy a úrady a internalizovanými činiteľmi ako pocit viny alebo hanba vytvorené vzdelaním, kázaním alebo pri svedeniach (Wiesner 2000, s. 254). Tieto kontrolné činitele vytvárali hranice morálnym a sexuálnym deviáciám, aby odlíšili medzi tým, čo je prijateľné a čo je neprijateľné pre kresťanské spoločenstvo a takisto pre jednotlivca. Vo všetkých ranne moderných spoločnostiach bolo manželstvo záležitosťou rodiny a komunity, ako aj náboženských a sekulárnych autorít, pretože manželstvo úzko súviselo s rodinnou a individuálnou čťou (Wiesner 2000, s. 258). V tom období sa jednalo skôr o model manželstva „z pohodlnosti“ ako o model manželstva z lásky, aj keď v niektorých prípadoch boli ľudia schopní vzdorovať prianiam svojej rodiny pri rozhodovaní o manželstve a výnimočne získali podporu náboženských autorít (Wiesner 2000, s. 258).

Ženy v kresťanstve boli v minulosti podhodnocované, mali nerovnoprávne postavenie voči mužom a ich úlohou bolo iba vychovávať deti. Postavenie žien v kresťanstve sa začalo meniť v 19. a hlavne 20. storočí, no táto zmena bola podmienená skôr sociokultúrnymi zmenami ako procesmi vo vnútri cirkvi. Stále silnejšie sa začína požadovať zrovnoprávnenie a zrušenie cirkevnej diskriminácie či už v sociálnej oblasti alebo v oblasti vnútri cirkvi, napríklad požiadavka kňazského svätenia pre ženy v rímskokatolíckej cirkvi (Pavlincová a Horyna 2003, s. 503).

Islam stále pripisuje rodine veľký význam. Kládie silný dôraz na manželstvo, je to zmluva medzi dvoma jedincami, ale spojuje tým aj dve rodiny. Rodina okrem starostlivosti o deti, má v islame aj vzdelávaciu funkciu, učí ich islamskému spôsobu života a hodnotám. Veľká časť Koránu je vyhradená otázke manželstva. Mimomanželský sexuálny život je v islame prísne zakázaný. Predpokladá sa, že všetka sexuálna aktivita sa bude odohrávať v rámci manželstva (O'Callaghan 2012, s. 69). Nevera alebo pohlavný styk nezobášaných ľudí bývajú v niektorých moslimských spoločnostiach tvrdo potrestané. V mnohých komunitách sa manželstvá dohadujú. Považujú to za rozumné, pretože sobáš

vedie k spojeniu dvoch rodín a manželský pár môže čerpať z kolektívnej múdrosti a rád rodičov i širokej rodiny (O'Callaghan 2012, s. 69). Manželstvo nie je považované za sviatosť, ale skôr za sociálne a občianske partnerstvo. V niektorých moslimských komunitách je povolená polygamia. Muž by však mal mať len toľko žien, aby dokázal všetky rovnocenne užiť. Polygamia bola bežná v rannom stredoveku, keď predovšetkým vďaka vojnám prevažovali v spoločnosti ženy. Popularita polygamie a počet polygamných manželstiev v spoločnosti stále klesá. Od 19. storočia k tomu prispeli ekonomické premeny a pohyb v sociálnej štruktúre, napríklad urbanizácia, odchod dedičanov do miest a tým rozpad veľkorodín. Taktiež k tomu prispeli osvetové kampane a vzrastajúca kultúrna a citová vyspelosť obyvateľstva (Křikavová 2002, s. 196). Dnes je polygamia bežnejšia iba v konzervatívnom prostredí na Arabskom polostrove. V moderných islamských spoločnostiach je chápaná ako neprijateľná a nie je v súlade s prirodzeným citovým životom človeka (Křikavová 2002, s. 197).

Manželstvo môže v islame zaniknúť viacerými spôsobmi, napríklad úmrtím, rozvodom, vykúpením sa z manželstva alebo prehlásením sudcu, že zväzok je neplatný. Rozvod je v islame povolený. Moslimovia však veria, že Boh rozvod nenávidí a povolil ho len kvôli ľudskému zlyhaniu a slabosti (O'Callaghan 2012, s. 69). Očakáva sa, že rozvod je poslednou možnosťou a pár sa mu bude snažiť vyhnúť. Moslimské ženy majú zakázané vydať sa za inoverca, ale muži si môžu zobrať za manželku vyznávačku iného monoteistického náboženstva. Deti z tohto manželstva sú považované za moslimov a musia tak byť aj vychovávané (Denny 1998, s. 74).

Islam neverí tomu, že ľudstvo má zodpovednosť za prvý hriech a preto neodsudzuje sexualitu ako takú (Křikavová 2002, s. 183). Žena je vnímaná ako aktívny činiteľ, pri svojej vrodenej hriešnosti nedokáže udržať na uzde svoju žiadostivosť a muž sa pri nej nemôže cítiť bezpečne. Sexuálna aktivita je bohumilá činnosť, ak slúži k počatiu moslima a ak to podporuje harmonický vývoj moslimskej obce (Křikavová 2002, s. 183). Zatiaľ čo kresťanstvo vo svojej klasickej interpretácii kladie dôraz na čo možno najdôslednejšiu sexuálnu abstinenciu a sex je hodnotený ako ťažký hriech, islam sa k nemu stavia celkom prakticky a vidí ho ako nutný vývoj spoločnosti (Křikavová 2002, s. 184).

Postavenie žien v islame je veľmi rozporuplné. Mnohokrát je islamská žena vnímaná ako otrokyňa svojho muža, ktorá musí celý deň chodiť zahalená a delí sa o neho s ostatnými ženami (Křikavová 2002, s. 158). Moslimovia tvrdia, že v dobách pred

Mohamedom sa na Arabskom polostrove so ženami nezaobchádzalo dobre a až islam im poskytol vážnosť a úctu (O'Callaghan 2012, s. 70). Moslimské ženy musia na verejnosti nosiť hidžáb, čador alebo burku. Časť moslimiek to vníma ako porušovanie ľudských práv a spôsob ako ich ovládať, no časť žien si taktiež myslí, že nosenie zahalujúceho oblečenia ich oslobodzuje od sexuálnych návrhov a nie sú pre mužov iba sexuálnymi objektmi (O'Callaghan 2012, s. 70). Manžel má právo zakázať žene vychádzať z domu a môže dokonca obmedziť návštevy jej príbuzných a žena má právo odmietnuť za seba aj za deti sprevádzanie manžela na cestách (Kropáček 2011, s. 129). Šarí'a neuznáva spoločné vlastníctvo manželov. Žene patrí mahr, čo je čiastka, ktorú vypláca ženích alebo jeho rodina neveste a je súčasťou svadobnej zmluvy. Taktiež jej patrí výživné, náklady na živobytie, ktoré jej manžel musí poskytovať v podobe stravy, oblečenia a samostatný dom alebo aspoň miestnosť (Kropáček 2011, s. 129). Islamská žena sa stáva plnohodnotnejšou členkou spoločnosti až v pokročilom veku. Vtedy sa s ňou prestane spájať výraz fitna, prestane byť zdrojom provokácie a sexuálneho rozrušenia a jej sexualita nie je hrozbou. Po päťdesiatke už nemusí byť pod spoločenským dohľadom, v podstate získava spoločenský súhlas k slobodnému pohybu aj vo svete mužov aj vo svete vecí verejných. Vtedy môže dokonca získať aj celospoločenskú úctu a uznanie (Křikavová 2002, s. 192). V mnohých spoločnostiach sa postavenie žien zmenilo, môžu zastávať dôležité funkcie a úrady a majú prístup ku vzdelaniu, no na druhej strane existujú oblasti, kde ženy nemajú dovolené ani šoférovať auto alebo nosiť oblečenie, ktoré by pripomínalo západný štýl obliekania (O'Callaghan 2012, s. 71).

3.7 Spiritualita

Spiritualita je v modernom kontexte zhodná so zbožnosťou, okrem subjektívnej religiozity sa však týka aj základnej duchovnej orientácie života, celkového smerovania a zmyslu ľudskej existencie (Pavlincová a Horyna 2003, s. 458). Definícia tohto pojmu musí byť nešpecifická, pretože pod spiritualitu spadá mnoho historicky a kultúrne odlišných foriem spirituality a každá z nich sa odvoláva na rôzne východiská a koncepty (Pavlincová a Horyna 2003, s. 458).

V novozákonnom ponímaní znamená spiritualita život v duchovnom zmysle ako v Božom duchu (Pavlincová a Horyna 2003, s. 458). Túto myšlienku pojmov

rozpracovala scholastika, ktorá obsahovala najmenej dva typy spirituality. Jedným z nich bol dominikánsky typ spirituality, ktorý bol racionalistický a vrcholil v aristotelsko-tomistickom poňatí teológie a františkánsky typ spirituality, ktorý bol prevažne emotívny, meditatívny a rozvíjal augustínovskú tradíciu ovplyvnenú novoplatonizmom (Pavlincová a Horyna 2003, s. 458).

Popri týchto teoretických konceptoch sa však vyskytovali aj praktické prejavy spirituality, ktoré sú prevažne spojené s žobravými rádmi (Pavlincová a Horyna 2003, s. 458). Scholastika je špecifický filozofický smer, ktorý sa vyučoval a rozvíjal na európskych univerzitách. Rehoľný rád františkánov aj dominikánov vznikol v 13. storočí. Tieto rehoľné rády kladli prísny dôraz na zachovávanie chudoby a venovali sa kazateľskej službe (Aumann 2000, s. 122). Tieto rády sa venovali reforme rehoľného života, najmä dôrazom na chudobu, snažili sa odstrániť herézu, zvýšiť úroveň diecézneho kléru, taktiež hlásať evanjelium a udeľovať sviatosti veriacim (Aumann 2000, s. 122). Platí to hlavne o dominikánoch, ktorí boli priamo určení k tomu aby dbali potreby doby a tým o scholastiku, ktorá bola novou teológiou. Štúdium posvätnej pravdy je významným prvkom dominikánskeho života a spiritualita má náukovú a apoštolskú podobu (Aumann 2000, s. 125). Členom dominikánskeho rádu bol aj Tomáš Akvinský. František z Assisi je zakladateľom františkánskeho rádu, bol známy pre presadzovanie prísne asketického života a bol prvým zaznamenaným prípadom v dejinách kresťanskej spirituality u koho sa objavili stigmy, viditeľné znaky Kristovho utrpenia (Aumann 2000, s. 132).

Mystika a spiritualita sú podobné termíny, no nie sú totožné. Mystika sa vzťahuje k skúsenosti človeka spojenej s Bohom a spiritualita pojednáva o celkovom procese jeho rastu až po konkrétny vzťah k Bohu a k vlastneniu pravdy o sebe samom ako o obraze Božom (Borriello 2012, s. 93). Spiritualita je teda širší pojem ako mystika. Niekedy pojem mystika označuje širokú škálu ezoterických náboženských skúseností a inokedy označuje iba vznešenejšie formy božskej skúsenosti, s ktorými sa je možné stretnúť len u svätých (Borriello 2012, s. 93). Asketická prax je očistná cesta, človek sa zrieka svetských radostí aby dosiahol pokrok v duchovnom živote, zjednotenie s Bohom. Táto prax vytvára čistotu ľudského srdca a tá je nevyhnutná pre prijatie Božieho obdarovania (Borriello 2012, s. 94).

Význam spirituality behom osvietenstva v Európe výrazne poklesol. Na druhej strane protestantská spiritualita, najmä pietistická spojená s biblickou zbožnosťou zostala skoro nezmenená. Pietizmus bolo hnutie, ktoré sa vyvinulo z modlitebných krúžkov

a zdôrazňovalo význam modlitby a čítania Biblie (Pavlincová a Horyna 2003, s. 416). Behom 20. storočia spiritualita vďaka početným konfesiám a denomináciám nadobudla mnoho foriem. Veľa týchto skupín, napríklad puritáni, metodisti, baptisti, hnutia v anglikánskej cirkvi a iné, radikalizuje hodnoty vytrženia, extázy, zázračnosti, vyvolenia, prebudenia a vzdávajú sa od pôvodnej kresťanskej spirituality a skôr sa približujú ku spiritualizmu (Pavlincová a Horyna 2003, s. 458).

Taríka je jedným zo spôsobov zbožnosti. Preklad tohto pojmu v arabčine znamená podobne ako šarí'a cestu, no v zmysle duchovnej cesty a disciplíny na rozdiel od šarí'e, ktorá je chápaná ako Boží zákon. Taríka je vnútorná cesta mysticky zameraných moslimov (Denny 1998). Nie je nijak oficiálna a jej dodržiavanie sa nevyžaduje. Moslimovia ju nasledujú vtedy, keď hľadajú dôvernejší náboženský život a vzťah s Bohom. Vďaka vnútornej povahe taríky je s ňou spojené množstvo rôznych prejavov a inštitucionalizovaných foriem osobnej duchovnosti a tie sa nazývajú súfizmus (Denny 1998, s. 103).

Súfizmus je náboženské mystické učenie v islame. Toto pomenovanie je odvodené od vlneného odevu, súfu, ktorí nosili prví askéti. Niekedy býva označovaný ako duchovný rozmer alebo spiritualita islamu (Kropáček 2008, s. 14). V rámci islamských dejín niektoré puritánske hnutia a teokratické systémy netolerovali súfizmus a mnoho významných súfistov bolo buď popravených alebo odsúdených. Aj v súčasnosti niektoré skupiny odmietajú súfizmus a zavrhujú ho kvôli úcte svätcov, púti k ich hrobom, niektorým typom hudby, mnohým praktikám založených na poverách a tiež oddanej podriadenosti rádovým predstaveným (Kropáček 2008, s. 24). Súfizmus sa v priebehu dejín vyvíjal od asketizmu až k rafinovanej teozofii a rozmanitému sakrálnemu obrazu sveta s bohatým odrazom v poézii a ďalších umeniach a tiež v etike a životnom štýle (Kropáček 2008, s. 41). Súfizmus sa odlišoval od falsafy, teda islamskej filozofie aj tým, že svoje učenie nevyhradzoval pre úzku vzdelaneckú elitu ale bol dostupný pre každého.

Ľudia žijúci na územiach dobytých Arabmi, aj keď konvertovali na nové náboženstvo, museli pokračovať v vyjadrovaní určitých motívov a spôsobov myslenia, ktoré prispeli k rozvoju islamského vyznania a najmä k jeho duchovným rozmerom (Baldick 1989, s. 15). Jedným z aspektov, ktorý ovplyvnil súfizmus a je najviac pozoruhodný, sú návyky a praktiky kláštorného života, západného kresťanstva. Z praktického hľadiska to je opakovanie špeciálnych modlitieb, život v chudobe ale aj

náboženské flagelantstvo, teda dobrovoľné umírtvovanie samotryznením alebo forma kajúceho samopotrestania. Z doktrinálneho hľadiska je to rozjímanie o Bohu, adaptácia gréckej filozofie do náboženského rámca a hierarchické vymedzenie pokroku mystika (Baldick 1989, s. 15).

Súfi je označenie pre prívrženca súfizmu. Súfi môže byť popisovaný ako ten, ktorý je poznávajúci a idúci hore. Jeho cesta môže byť buď osobná, súfi sa ponára sám do seba, rozjíma, alebo spojená s komunitou, alebo s rádom a ich rituálmi (Kropáček 2008, s. 37). V islame existujú rôzne druhy súfistov, súfijských organizácií aj meditačných ciest. Sami súfijovia sa niekedy rozdeľujú do troch skupín a to na „triezvyh“ súfistov, antinomistov a „opitých“ súfistov (Denny 1998, s. 106). Do prvej skupiny by sa dali zaradiť obyčajní zbožní moslimovia, ktorí vykonávajú rituálne bohoslužobné úkony a v tom čo predpisuje šarí'a, sú schopní zažívať určitú hĺbku. V tomto zmysle by mal byť každý moslim považovaný za súfistu. Antinomisti sa vyznačujú odmietavým postojom k mravným a obradným pravidlám, pretože si myslia, že brzdia duchovnú spontánnosť (Denny 1998, s. 106–107). Niekedy napríklad nedávajú pred ostatnými najavo svoju zbožnosť, aby v prípade ich chvály nepodľahli duchovnej pýche. V extrémnych prípadoch porušujú niektoré príkazy šarí'e. Táto skupina je ľuďmi buď vychvaľovaná alebo ostro kritizovaná. Opití súfisti sú treťou skupinou a nehovorí sa im tak kvôli požívaniu alkoholu a omamných látok, pretože tie sú v islame zakázané. Hovorí sa im tak preto, že svoju radosť a lásku vyjadrujú básňami, v ktorých sa často spomína víno a nebeské krčmičky. Víno symbolizuje Božiu lásku (Denny 1998, s. 107). Nachádzajú potešenie v extatických stavoch, ktoré prežívajú pri spojení s Bohom. Súfizmus je jediná duchovná sféra, v ktorej mali právo presadiť sa aj ženy, pretože vieme o existencii ženských mystických rádov (Pavlincová a Horyna 2003, s. 602).

3.8 Duša

Na dušu je dnes v kresťanstve nazerané ako na teologickú kategóriu. V kresťanských dejinách dominovalo jej ontologické určenie. Veľakrát sa spájalo s rôznymi teóriami o jej častiach, funkciách a činnostiach, a jej empirické skúmanie v súčasnosti prebrali prírodné vedy a psychológia (Chlup 2007, s. 208).

Termín duša sa stal v kresťanstve pojmom, vďaka ktorému bolo možné vyjadriť výnimočné postavenie človeka pred Bohom a v rámci celého stvorenia (Chlup 2007, s. 178). Práve vďaka duši môže mať človek mimoriadny vzťah s Bohom. Boh oslovuje človeka ako celok, ale duša je vlastne podmienkou k tomu, aby bol človek schopný započúť božie volanie. Človek, duša, je schopný odpovedať Bohu na jeho volanie jeho chválou, vierou, modlitbou, ale dokáže sa tomuto volaniu taktiež vzpierať a ignorovať ho (Chlup 2007, s. 208). Tento vzťah zostáva aj napriek ľudskému popieraníu a na jeho základe je človek dušou, ktorá je schopná Boha poznať a milovať (Chlup 2007, s. 208). Vďaka duši človek zostáva počas svojho života, ale aj počas smrti dokonca po smrti rovnaký, duša je nositeľom ľudskej identity a kontinuity. Telo sa po fyzickej stránke mení celý život a to platí aj o duši. Mení sa tým, že sa do nej vryávajú skúsenosti človeka a tým absorbuje jedinečný životný príbeh človeka a stáva sa jedinečnou.

V islamských náboženských úvahách sa vyskytujú pojmy duch- *rúh* a duša- *nafs*. Rúh je väčšinou chápaný v súvislosti s Bohom, darcom života ale aj prorockej múdrosti (Chlup 2007, s. 213). Pojem *nafs* býva využívaný aj mimo náboženskej sféry, v náboženstve môže byť ponímaný aj negatívne. Napriek tomu sa oba termíny používajú skoro synonymne a to najmä v postkoránskej literatúre.

Termín *rúh* je spájaný s predstavou vetra, jeho fúkanie poukazuje na Boží stvoriteľský, životodarný dych, ktorým stvoril z hlíny Adama (Chlup 2007, s. 214). Boh ľuďom vdychuje časť svojho ducha a vyzýva ich k vďačnosti. Pojem vdýchnutie ducha, *nafch ar-rúh*, má veľký význam v debatách o prípustnosti interrupcie. V týchto debatách prevažujú názory, ktoré zamietajú interrupciu, ale časť islamských právnikov prikazuje zákaz interrupcie až pre obdobie po vdýchnutí ducha, to býva asi v treťom až štvrtom mesiaci, teda 120 dní od počatia. Vdýchnutie ducha sa približne zhoduje s dobou keď matka začína pociťovať prvé pohyby dieťaťa (Chlup 2007, s. 214). Interpretácia pojmu *rúh al- qudus* je veľmi sporná a nejednoznačná. V súčasných textoch môže byť interpretovaný ako zvláštna duchovná sila, ktorou obdaril Boh Ježiša pri jeho úlohe a napríklad v arabsko-anglickej verzii Koránu zo Saudskej Arábie, je tento pojem nepreložený a v zátvorke je stotožnený s archanjelom Gabrielom (Chlup 2007, s. 215). Vo vrcholnej mystike Ibn Arábiho je zas tento pojem stotožňovaný s univerzálnou dušou.

Termín *nafs* je taktiež ako rúf spätý s dychom. V sekulárnej oblasti môže mať mnoho významov. Môže vyjadrovať reflexivitu, vzťah k sebe samému, totožnosť alebo

niekedy aj podstatu alebo jadro. V Koráne je výraz nafs v šiestich veršoch použitý vo vzťahu k Bohu (Chlup 2007, s. 216). V moslimskej filozofii a etike a v súfijskom obraze duchovného sveta sa používa výraz duša nabádajúca k zlu, takto negatívne vnímaný pojem bol dávany do protikladu so srdcom túžiacim po láske, čistote a mravnom poznaní. Pojmom nafs sa dajú popísať aj negatívne stránky ľudskej povahy, napríklad závisť alebo chamtivosť. Človek, ktorý je obdarený dušou- nafs má predispozície k dobru aj zlu a má slobodu voľby (Chlup 2007, s. 216–217). Duša zmierená je považovaná vykladačmi Koránu za najvyšší vývojový stupeň duše. Filozofovia túto dušu stotožňovali s rozumom (Chlup 2007, s. 218).

V súčasnosti sa v moslimských krajinách môžeme stretnúť aj s tradičnými náboženskými predstavami o duši, ale aj s vplyvmi moderných vied. Negatívne vnímanie pojmu nafs je v tradičných oblastiach stále bežné. Termín však využíva aj súčasná psychológia, v arabčine veda o duši a taktiež psychiatria. Pojem rúh je rozšírený v metaforách, napríklad duch doby- rúh al- asr alebo duch spolupráce- rúh at-ta áwun . Oba termíny rúh aj nafs sú teda v modernej arabčine používané dodnes.

3.9 Náboženské symboly

Symboly sú znakové obrazy, ktoré nesú nejaký hlbší náboženský význam. Kresťanské náboženské symboly sa uplatňujú predovšetkým v kresťanskom výtvarnom umení, kde sa objavujú v písomnej alebo figurálnej podobe ako základné symboly alebo zložitejšie symbolické znázornenie (Pavlincová a Horyna 2003, s. 467). Kresťanstvo sa vyznačuje veľkým množstvom symbolov, ktoré toto náboženstvo obsahuje. Niektoré symboly sú používané a chápané všeobecne v celom kresťanstve a niektoré náboženské skupiny priradili symbolom svoj význam. Jedným z najstarších a najrozšírenejších symbolov je kríž. V kresťanstve kríž nadobúda zvláštny význam práve vďaka Ježišovej smrti, ktorej bol nástrojom. Je preto obrazom Kristovho utrpenia ale aj jeho triumfu a všeobecným symbolom kresťanstvo. Za skrytý symbol kríža sa niekedy môže považovať aj kotva. (Becker 2002, s. 136). Kotva symbolizuje najmä v kresťanstve nádej, stálosť a vernosť, pretože v búrke je pre námorníkov kotva jedinou oporou lode (Becker 2002, s. 126,153). Loď je symbolizuje cirkev, býva znázornená aj v architektonickej podobe chrámových stavieb alebo tiež oltáre. Prsteň má okrúhly tvar bez začiatku a konca a je

symbolom vernosti, spojenia alebo príslušnosti k určitému spoločenstvu: Prsteň je jednou z biskupských insignií a symbolizuje spojenie biskupa s diecézou. Pápežský prsteň alebo aj rybársky vyjadruje spojenie pápeža s cirkvou a je používaný ako pečatidlo (Becker 2002, s. 232). Prstene si takisto vymieňajú veriaci pri vstupe do manželstva a tento zvyk je rozšírený aj v sekularizovanej časti Európy.

V kresťanstve patria medzi významné symboly aj niektoré zvieratá. Baránok symbolizuje nevinnosť a čistotu. Ako obetný baránok môže baránok symbolizovať obeť Ježiša Krista pre ľudí. Skupina jahniat alebo ovci môže taktiež symbolizovať komunitu veriacich a Ježiš je znázorňovaný ako ich pastier (Becker 2002, s. 29). Holubica je symbolom Ducha Svätého, niekedy však môže byť symbolom pokrsteného alebo mučeníka a v tom prípade môže mať holubica v zobáku vavrínový veniec alebo mučenícku korunu, alebo je symbolom duše v stave rajskej blaženosti (Becker 2002, s. 82). Ryba je vodný živočích a môže symbolizovať život aj smrť. V kresťanstve sa ryba vníma ako jeden z najstarších tajných symbolov Krista a jednou z interpretácií je, že to pravdepodobne mohlo súvisieť so začiatkom veku Rýb, ktorý sa kryje s Ježišovým verejným vystupovaním. Takisto niektorí Ježišovi učenici boli rybári (Becker 2002, s. 248). Grécke označenie ryby- ichthys je akrostich slov *Jesous Christos Theou Hyios Soter*, čo znamená Ježiš, Kristus, Boží Syn a Spasiteľ. Takisto pokrstení kresťania sa chápali ako ryby, ktoré sa znovu narodili vo vode krstu (Becker 2002, s. 249).

Absolútna božská prítomnosť a všemohúcnosť Boha spôsobili, že náboženské kultúry a ich symbolika majú len obmedzený rozsah, pretože základným postojom zbožného moslíma je úctivá bázeň Boha (Lurker 2005, s. 185). Islam zakazuje zobrazovanie Boha, rastlín, zvierat a v architektúre sa preto často využívajú geometrické útvary. Zelená farba je považovaná za farbu proroka Mohameda. Polmesiac symbolizuje v islame otvorenosť a koncentráciu zároveň a poukazuje na prekonanie smrti večným životom. Polmesiac s hviezdou sa stal od čias krížových výprav všeobecným emblémom islamského sveta (Becker 2002, s. 235). Pre moslimov je holubica posvätným vtákom, pretože moslimovia veria, že pomohla Mohamedovi na úteku. Význam pojmu minaret poukazuje na symbolickú povahu tohto stavebného prvku, znamená miesto svetla, maják. Svetlo, ktoré dopadá do mešity cez okná kupoly symbolizuje božské osvietenie (Lurker 2005, s. 185). Amulety patria ku každodennému životu moslimov, je to aj preto, že veria v démonov, ktorí sú spomínaní aj v Koráne. Amulety sú symbolom ochrany, ktorá má prejsť na ich

držiteľa. Najčastejším amuletom je hamsa, ruka Fatimy, ochranná ruka. Často sa využívajú zrkadlové amulety. Na amuletoch často nájdeme citáty z Koránu (Lurker 2005, s. 186).

Zhrnutie a záver

Náboženstvo je významnou súčasťou života veľkého počtu ľudí. Je nielen súčasťou spoločnosti, ale taktiež ju tvorí. Kresťanstvo a islam sú dve najväčšie svetové náboženstvá a ich stúpenci žijú po celom svete. Sú to monoteistické, univerzálne, abrahámovské a tiež biblické náboženstvá.

Tieto dve náboženstvá sa počas dejín mnohokrát stretávali a stretávajú sa doteraz. Panovali medzi nimi obdobia znášanlivosti a spolupráce, ale aj rôznych nezhôd a napäté vzťahy. Andalúzia bola vo svojej dobe jedným z najliberálnejších spoločenských zriadení a moslimovia spolupracovali s kresťanmi aj židmi. Z Pyrenejského polostrova sa do kresťanskej Európy dostali Aristotelove preklady aj s výkladom textu. Taktiež mnohé významné myšlienky z rôznych oblastí, napríklad matematiky, medicíny, filozofie alebo astronómie či botaniky. Pravdepodobne až po križiackych výpravách získali niektoré indiferentné výrazy týkajúce sa kresťanstva a inoverectva pejoratívny význam.

Kresťanstvo aj islam verí vo všemohúceho Boha a najdôležitejším ľudským poslaním je uctievanie a a služba tomuto Bohu. Ich názory na učenie o Svätej Trojici sa líšia, moslimovia s týmto učením nesúhlasia. Osoba Ježiša Krista sa vyskytuje v oboch tradíciách, no je vnímaná rozdielne. V islame je za najväčšieho proroka považovaný Mohamed, zakladateľ islamu. Rituály sú podstatnou súčasťou kresťanského aj islamského života. Majú rôznu podobu, či podobu sviatostí v kresťanstve alebo piatich pilierov islamu, veriaci nimi dokazujú svoju vieru k Bohu. Čo sa týka štruktúry a organizácie, tak islam nepozná žiadne inštitúcie či už cirkevné alebo kňazské, no určitú formu duchovenstva predstavujú náboženský vzdelanci, či vykladači a tvorcovia práva. Recitácia a prednášanie Koránu je dôležitou súčasťou islamu a ľudia, ktorí vedia Korán naspamäť, sú váženými členmi spoločnosti. Rodina má v oboch náboženstvách významné a dôležité postavenie. Vnímanie žien a ich postavenie nie je vždy ideálne. S týmito náboženstvami sa v rôznej miere spája aj spiritualita, ktorá je súčasťou týchto náboženstiev od ich počiatku.

Kresťanstvo a islam sme neporovnávali preto, aby sme mohli vyhlásiť, ktoré náboženstvo je to pravé, lepšie a mierumilovnejšie, pravdivejšie alebo na druhej strane, horšie, fanatickejšie či je nejakou hrozbou pre ľudí a spoločnosť. Tieto náboženstvá sme porovnávali s cieľom priblížiť ich a porozumieť im.

O autorke

Barbora Čavojská sa narodila 09.09.1994 v Bratislave. Študovala na Športovom gymnáziu Jozefa Herdu v Trnave a štúdium ukončila maturitnou skúškou. Momentálne študuje antropológiu na Prírodovedeckej fakulte Masarykovej univerzity v Brne. Antropológiu si zvolila pretože je to veľmi rôznorodé štúdium a možnosť rozvíjať sa v mnohých oblastiach. V budúcnosti by sa rada uberala sociálno - kultúrnym smerom.

Slovník dôležitých mien a pojmov

Abbásovci – druhá dynastia arabských chalífov vládnuca v rozmedzí rokov 750 – 1258, svoj pôvod odvodzovali od Mohamedovho strýka

Antropológia náboženstiev – vedná disciplína, ktorá skúma náboženstvo z antropologického hľadiska, vznikla v druhej polovici 19. storočia

Aristoteles - (384 – 322 pred n. l.) starogrécky filozof a encyklopedický vedec, filozof staroveku, zakladateľ logiky

Augustín z Hippa – (354 – 430 n. l.) významný kresťanský teológ, spisovateľ a mystik, predstaviteľ latinskej patristiky, patrí medzi štyroch západných veľkých cirkevných Otcov, tí tvoria spojovací článok medzi antickou filozofiou a stredovekou filozofiou

Beduíni – príslušníci nomádskych arabských kmeňov žijúci prevažne v púšťach

Berberi – súhrnné označenie pre pôvodných obyvateľov Severnej Afriky

Bezzemok – človek bez vlastnej pôdy, majetku

Burka – vrchná vrstva odevu pre ženy v islamských krajinách, ktorá by mala zakrývať celé telo aj tvár, cez ktorú je mriežka

Celibát – sexuálna zdržanlivosť, zrieknutie sa sexuálnej aktivity, záväzok žiť bez manželstva

Čádor – plášť, ktorý zahaľuje celé telo okrem tváre

Denominácia – jednotlivá protestantská cirkev

Diakon - najnižší stupeň cirkevnej hierarchie v rímskokatolíckej a pravoslávnej cirkvi

Dogma – záväzná, vieroučná výpoveď v oblasti viery

Exegetický – výkladový, vysvetľovací

Fátimovci - arabská dynastia, ktorá vládla v severnej Afrike v rokoch 909 až 1171, boli predstaviteľmi šiitskeho smeru islamu

Heréza – popieranie alebo spochybňovanie oficiálnej doktríny kresťanskej cirkvi

Hidžáb - šatka, ktorou si žena v moslimských krajinách zahaľuje vlasy, krk a poprsie

Chalífa – titul používaný moslimskými vládcami, doslova znamená následník Proroka

Liturgia – súhrn bohoslužobných, cirkevných obradov, bohoslužobný poriadok

Mariánsky kult – uctievanie matky Ježiša Krista, Panny Márie

Modloslužobníctvo – uctievanie modiel

Novoplatonizmus – smer vo filozofii, ktorý vznikol zmiešaním platónskej a aristotelovskej filozofie s orientálnou mystikou a náboženstvom

Novotomizmus - filozoficko-teologická doktrína katol. cirkvi, ktorá na základe encykliky pápeža Leva XIII. obnovuje scholastiku podľa zásad Tomáša Akvinského

Odpustky – je to dočasné odpustenie trestov za spáchané hriechy, ktoré už sú odpustené čo sa týka viny, môžu byť úplné alebo čiastočné

Presbyter – v rímskokatolíckej cirkvi označenie kňaza a v protestantskej cirkvi je to volený zástupca veriacich

Sunna – súbor Mohamedových výrokov a činov odkedy sa stal prorokom, tvorí jeden z prameňov islamského práva

Teozofia - mystické učenie o bohu a božstve vôbec, nábožensko-mystické myslenie usilujúce sa vyvolať vieru v možnosť nadviazať spojenie s druhým svetom a bezprostredne poznať Boha

Tomizmus – filozofický a teologický smer, ktorý vychádza z učenia Tomáša Akvinského

Transjordán – je časť južného Levantu východne od rieky Jordán, ktorá je väčšinou obsiahnutá v dnešnom Jordánsku.

Umajjovci – prvá dynastia arabských chalífov, ktorá vládla v rokoch 661- 750

Umma- obec veriacich moslimov, spoločenstvo veriacich

Zoznam literatúry

- ANTALÍK, Dalibor, 2005. *Jak srovnávat nesrovnatelné: strategie mezináboženské komparace*. Praha: OIKOYMENH. ISBN 978-80-7298-144-1.
- AUMANN, Jordan, 2000. *Křesťanská spiritualita v katolíckej tradícii*. Prel. Mlada MIKULICOVÁ. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-7184-928-5.
- BALDICK, Julian, 1989. *Mystical Islam: an introduction to Sufism*. New York: New York University Press. New York University studies in Near Eastern civilization, no. 13. ISBN 978-0-8147-1138-5.
- BECKER, Udo, 2002. *Slovník symbolů*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7178-612-2.
- BORRIELLO, Luigi, 2012. *Slovník křesťanských mystiků*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství. ISBN 978-80-7195-198-8.
- BRIDGE, Antony, 1995. *Křížové výpravy*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-0512-0.
- BUGEL, Walerian, 2013. *Obřady manželství v různých liturgických tradicích*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3822-1.
- CATLOS, Brian A., 2014. *Muslims of medieval Latin Christendom, c. 1050-1614*. Cambridge, United Kingdom ; New York: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-88939-1.
- DENNY, Frederick Mathewson, 1998. *Islám a muslimská obec*. Praha: Prostor. ISBN 978-80-85190-69-4.
- DUGGAN, Alfred, 1973. *Křížácké výpravy*. 1. vydanie. Praha: Orbis.
- FRANKIEL, Sandra Sizel, 1996. *Křesťanství: cesta spásy*. Prel. Pavel KOLMAČKA. Praha: Prostor. ISBN 978-80-85190-46-5.
- GABRIELI, Francesco, 2010. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-0333-5.
- CHLUP, Radek, 2007. *Pojetí duše v náboženských tradicích světa*. Praha: DharmaGaia : Kosmas [distribuce]. ISBN 978-80-86685-82-3.
- KALINSKÁ, Alena, 2013. *Manželstvo - sociálna inštitúcia a sviatosť*. Ružomberok. Katolícka univerzita v Ružomberku, Teologická fakulta, Katedra praktickej teológie.
- KROPÁČEK, Luboš, 2008. *Súfismus: dějiny islámské mystiky*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad. Edice Světová náboženství. ISBN 978-80-7021-817-4.
- KROPÁČEK, Luboš, 2011. *Duchovní cesty islámu*. Praha: Vyšehrad. ISBN 978-80-7021-925-6.
- KŘÍKAVOVÁ, Adéla, 2002. *Islám: ideál a skutečnost*. Praha: Baset. ISBN 978-80-86223-71-1.

LURKER, Manfred, 2005. *Slovník symbolů*. V Praze: Euromedia Group, Knižní Klub. ISBN 978-80-242-1588-4.

MENDEL, Miloš, 2014. *Islám jako nepřítel?: eseje a poznámky k dějinám a současnosti islámu*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7031-8.

NEŠPOR, Zdeněk a Dušan LUŽNÝ, 2007. *Sociologie náboženství*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-251-5.

O'CALLAGHAN, Sean, 2012. *Malé kompendium světových náboženství*. Praha: Knižní klub. ISBN 978-80-242-3467-0.

PADEN, William E, 2002. *Bádání o posvátnu: náboženství ve spektru interpretací*. 1. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-2977-4.

PAVLINCOVÁ, Helena a Břetislav HORYNA, 2003. *Judaismus, křesťanství, islám*. Olomouc: Nakl. Olomouc.

PIEPER, Josef, 1997. *Tomáš Akvinský život a dílo*. Praha: Nakladat. Vyšehrad. ISBN 978-80-7021-224-0.

RENDLOVÁ, Kristýna, 2012. *Od kostela k mešitě, od mešity ke kostelu*. Brno. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy.

TAHER, Kadhim Shamhoud, 2005. Islamic Influences On Spanish Architecture. *Islamic Tourism*. no. 20. 2005.

UHRIN, Jozef, 1979. *Prednášky z porovnávej dogmatiky (Porovnanie s Islamom a pravoslovím)*. Bratislava: Spolok sv. Vojtecha v Cirkevnom nakladateľstve.

VERNET, Juan, 2007. *Arabské Španělsko a evropská vzdělanost*. Brno: L. Marek. ISBN 978-80-86263-99-1.

VONDRUŠKA, Vlastimil a Alena VONDRUŠKOVÁ, 2014. *Církev*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad. Edice Pru°vodce českou historií. ISBN 978-80-7429-441-9.

WIESNER, Merry E., 2000. *Christianity and sexuality in the early modern world: regulating desire, reforming practice*. London ; New York: Routledge. Christianity and society in the modern world. ISBN 978-0-415-14433-9.

ZBÍRAL, David, 2014. Vývoj křesťanských rituálů. V: *Náboženství světa I: západní tradice*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-7199-5.

Zoznam elektronických zdrojov

MALINA, Jaroslav - SOUKUP, Václav. Antropologie náboženství. In. Malina, Jaroslav: Encyklopedie antropologie [online]. Brno: *Encyklopedie antropologie*, 2. vydání, 2011 [cit.

2017-05-11]. Dostupné z:

<http://is.muni.cz/do/sci/UAntrBiol/el/encyklopedie/encyklopedie.html>

Posvátné texty: (online).

<http://www.translationromani.net/cs/romove/kulturavprekladu/posvatne-texty.html>, cit.

12.5. 2017